

Planinarske NOVINE

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA CRNE GORE Godina VI / broj 11 / Decembar 2020. / cijena 1 euro

TURA NA VRH

BANDIJEVNA 2409 m

„Zastava“ iznad tri doline

INTERVJU

Pavle Bandović, načelnik Komisije za markacije,
planinarske staze, pješačke puteve i Registar

**Planine i druga prirodna
bogatstva Crne Gore
su nacionalni brend**

**Decenija velikog uspjeha
nikšićkog "Javorka"**

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo sporta

ISSN 2337-0653
9177233710650071

Dočekali smo koronavirus

G odinu na izmaku obilježila je pandemija koronavirusa. Virus se ušao među ljude i uspio da za kratko vrijeme promijeni čovjekove navike u svim oblastima života. Nestali su drugarski pozdravi, prijateljska rukovanja. Kako ćemo sada da procjenjujemo ljudske karaktere po jačini stiska šake? Kako ćemo da se pozdravljamo bez uobičajenih poljubaca u obraz? Nestala su svakodnevna i povremena druženja. Dočekali smo da držimo fizičku distancu. Počeli smo da strahujemo od budućnosti koja nam može donijeti i socijalnu distancu. Dočekali smo da prilikom svakog izlaska iz kuće, boravka na ulici, ulaska u trgovinske i ugostiteljske objekte koristimo maske. Dočekali smo da razgovaramo i da se gledamo samo u oči jer su nam lica prekrivena maskama.

Stupanjem na snagu mjera NKT-a Savez je prilagodio aktivnosti i donio preporuke iz svoje nadležnosti. Planinari su u manjim grupama uz pridržavanje mjera obavljali aktivnosti. Najviše su se koristile obilježene staze koje nisu zatvarane.

Dr Mirko Jakovljević

Tako su planinari dočekali da planinare radnim danima, jer su propisanim mjerama i vikendom bila ograničena kretanja i izlasci iz domova. I to sa maskama na licu. Dočekali smo da se brojne planinarske manifestacije otkažu ili održavaju sa ograničenim prisustvom uz obveznu fizičku distancu. Dočekali smo da proteklu godinu ne pamtim po osvojenim vrhovima i planinarskim rekordima. Zato treba podsjećati širu javnost da se ne zaborave uspjesi crnogorskih planinara u pohodu na najviše vrhove svijeta.

Treba se sjećati, dočekali smo, tog 23. maja 2010. godine kada su Đorđije Vujičić, Dragutin Šlagi Vujović i Marko Blećić zoru dočekali na 8.848 metara visok Mont Everest. Takođe i 4. oktobra 2008. kada su članovi PK "Komovi" iz Podgorice, Milan Radović i Dragan Bulatović popeli na himalajski vrh Manaslu visok 8163 metra. Istovremeno treba čuvati uspomenu i sjećanje na tragično nastradale junake crnogorskog planinarstva.

Inače, u Planinarskom Savezu, se uveliko pripremaju za obilježavanje godišnjice planinarstva u Crnoj Gori. Čekaćemo i vjerujemo dočekati tu, za planinare važnu, 2021. jubilarnu godinu.

Doc. dr Mirko Jakovljević, doktor političkih nauka
Zamjenik glavnog urednika Planinarskih novina

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE
Adresa: Trg Bećir bega Osmanagića 16, 81000 Podgorica
Tel: +382 (0)20 60 10 15
Fax: +382 (0)20 60 10 16
E-mail: npcg@nparkovi.me
Web: www.nparkovi.me

Botanička bašta
"Dulovine" Kolašin
Foto: M.J.

Časopis Planinarskog saveza Crne Gore,
broj 11 – decembar 2020.
Izlazi dva puta godišnje

Izdavački savjet:

mr Luka Mitrović, mr Darko Brajušković,
mr Vesna Bulatović, Enes Drešković, Fevjija
Kurtagić, prof. dr Dragan Bulatović, Milu-
tin Đurović, prof. dr Saša Popović, Željko
Starčević, Dragutin Vujović i mr Zehra Balić

Redakcijski odbor:

mr Darko Brajušković, dr Mirko Jakovljević,
Pavle S. Bandović, prof. dr Dragan Bulatović,
mr Vlado Vujisić, Željko Madžgalj, mr Vasilije
Bušković, **Milan Radović**

Glavni i odgovorni urednik:

mr Darko Brajušković

Zamjenik glavnog i odgovornog urednika:

dr Mirko Jakovljević

Lektor:

Nataša Perišić

Tehnički urednik:

Siniša Marjanović

Tehnički sekretar redakcije:

Tatjana Ivanović

Organizator:

Pavle Bandović

Izdavač:

Planinarski savez Crne Gore
Bracana Bracanovića 68/C, 81 000 Podgorica
Tel: 020-622 220, fax: 020 622-157
e-mail: info@pscrg.me web: www.pscrg.me

Štampa:

Pegaz, Bijelo Polje

Tiraž:

500 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISSN 2337-0653 = Planinarske novine
COBISS.CG-ID 28546320

Redakcija zadržava pravo izbora tekstova i fotografija
ja prema kvalitetu u konцепциji časopisa. Tekstovi
i fotografije se ne vraćaju i za njih se ne isplaćuju
honorari

Ministarstvo kulture Crne Gore u Evidenciju medija,
pod brojem 763, upisuje štampani medij "Planinarske
novine" čiji je osnivač sportska organizacija Planinarski
savez Crne Gore, sa sjedištem u Podgorici, ul. Bracana
Bracanovića 68/C

Fotografija na naslovnoj strani: Maganik - Trešteni vrh;
Autor fotografije: Ivan Savić
Fotografija na posljednjoj strani: Refleksija Zubaca na
Durmitoru u Zelenom Viru autor: mr Vlado Vujisić

Pavle Bandović, načelnik Komisije za markacije, planinarske staze, pješačke puteve i Registrar

Planine i druga prirodna bogatstva Crne Gore su nacionalni brend

Aktivnosti PSCG i klubova u ovom periodu su svedene na minimum manjih grupa po klubovima uz pridržavanje utvrđenih mjera NKT, čime je i umanjeno interesovanje tradicionalnih nosilaca planinarstva u cjelini do granice održivosti. Nadam se da će se posljedice brzo prevazići i ublažiti nakon pandemije

Razgovarao: doc. dr Mirko Jakovljević

Pavle Bandović

Gospodine Bandoviću, suočavamo se sa posljedicama pandemije izazvane koronavirusom. Koliko se ona odrazila na planinarstvo u Crnoj Gori?

Svaka pandemija, pa i ova koja nas je zadesila, značajno je usporila i ograničila realizaciju redovnih i planiranih aktivnosti. Ovoga puta se to dobro odrazilo na realizaciji planinarskih sportskih takmičenja, susreta, stručnih skupova, stručnu i opštu edukaciju članstva, ne samo u Crnoj Gori, nego i na međunarodnom nivou, pa su zbog pandemije mnoge značajne aktivnosti otkazane do daljeg. Posebno je izražen negativan uticaj pri korišćenju, održavanju i praćenju stanja na planinarskim stazama nacionalne mreže i transverzalama. To se nije odrazilo samo zbog koronavirusa već i zbog ekonomske situacije, tako da je izostala neophodna i ustaljena podrška PSCG i klubovima nadležnih državnih i lokalnih organa, a posebno turističkih asocijacija. Aktivnosti PSCG i klubova u ovom periodu su svedene na minimum manjih grupa po klubovima uz pridržavanje utvrđenih mjera NKT, čime je i umanjeno interesovanje tradicionalnih nosilaca planinarstva u cjelini do granice održivosti. Nadam se da će

se posljedice brzo prevazići i ublažiti nakon pandemije.

Planine su neprocjenjivo blago Crne Gore. Na koji način, u „normalnim uslovima“ pa i u ovim okolnostima ih treba ekonomski valorizovati?

U pravu ste, planine i druga prirodna bogatstva Crne Gore su veoma važan resurs koji se još nije vrednovao kako to zaslužuje, a predstavlja se kao nacionalni brend, koji ne bi smio da zavisi od trenutnih okolnosti. Uzroke odstupanja treba tražiti u načinu primjene usvojenih strateških ciljeva i u planinarstvu. Uloženim naporima stvoreni su početni uslovi kroz projekat „Hiking i biking“ i za razvoj planinarstva u Crnoj Gori. To još nije dovoljno kvalitetno i održivo primijenjeno u praksi i ako je zakonska legislativa razrađena do sitnih detalja. Radilo se i još se pretežno radi ad hoc, parcijalno, bez potpunih procjena stanja i potreba, bez konkretnog modela valorizacije od uticaja na održivost i jačanje ukupnih kapaciteta u planinarstvu uopšte pa su izražene oscilacije pri realizaciji projekata u vezi planinarstva. Stručno osposobljavanje je u zaostajanju prema potrebama na svim nivoima i ograničeno materijalnim mogućnostima. Nisu još u potpunosti implementirane zakonske obaveze kod titulara raspoloživih resursa utvrđenih Zakonom i propisima, to se odnosi prije svega na upravljanje i gazdovanje raspoloživim resursima po nivoima upravljanja od lokalnog do državnog nivoa. Posebno je pitanje nepridržavanja mjera i inspekcijskog nadzora da se postojeći resursi i prostor ne devastiraju i održava propisan nivo zaštite. Razvijenost i kvalitet planinske infrastrukture je za sada na niskom nivou pa je ekonomski efekat skroman i neodrživ. Aktivnosti na valorizaciji, bez ob-

zira na sadašnje uslove i u „normalnim uslovima“ sveden je samo na utvrđivanje i obilježavanje staza i atrakcija, pa se tu stane na poslovima tekućeg održavanja sa nesigurnim i skromnim sredstvima. Ovo je karakteristično ne samo na lokalnom nivu već i šire posebno oko ažuriranja registra, procjena održivosti planinskih staza i infrastrukture kao turističkog brenda. Bez neophodne i održive infrastrukture na i uz planinske staze po jedinstvenom sistemu ponude i integralnog korišćenja nema ekonomske opravdanosti, niti pozitivnih ekonomskih efektata, odnosno nema ni adekvatne zaštite resursa planina CG s tim u vezi. Neophodna su potpunija uvezivanja u jedinstven sistem sadržaja planinarstva sa turističkim subjekatima na lokalnom i državnom nivou. Rješenje treba tražiti u stvaranju optimalnih kapaciteta planinarskog saveza, planinarskih klubova, na opštoj stručnoj oduzuci stručnog kadra, domaćinima

Gospodine Bandoviću, Vi ste u planinarstvu Crne Gore blizu 18 godina. Aktivno ste učestvovali i u kreiranju određenih zakona i pravilnika u toj oblasti. Da li su naši propisi uskladieni sa propisima koji važe u Evropskoj uniji?

Cijeneći potrebu da se urede propisi u oblasti planinarstva i usklade sa propisima koji važe u EU, potrebama razvoja turističke privrede Crne Gore, obavezama iz članstva PSCG u međunarodnim planinarskim asocijacijama, turističke privrede Crna Gora je kroz projekat Iking i Biking, Vlada Crne Gore pokrenula i realizovala izradu Zakonske legislative i u oblasti planinarstva. Resorna ministarstva, NTO CG, UNDP, GIZ i IRD su kroz programe jačanja kapaciteta PSCG (i BSCG) kao nosilaca stručnih poslova iz oblasti planinarstva donijela Zakon o planinskim stazama, Standarde i pravilnike koji su poslije Slovenije među prvima uskladieni sa legislativom EU primjerene potrebama Crne Gore. Prilikom donošenja i usaglašavanja pojedinih propisa i implementacije učešće su uzele stručne komisije i stručni saradnici iz PSCG. Paralelno je PSCG je izradio neophodne Pravilnike za edukaciju stručnih kadrova za zad u klubovima i komisijama. Tokom 2020. godine PSCG je od Ministarstva proslijete dobio licencu za osposobljavanje stručnih kadrova u oblasti planinarstva i izdava-»

Na vrhu Talijanke
Foto: Privatna arhiva

nje licenci planinskih vodiča i instruktora, a od Ministarstva za mlade i sport i saglasnost za licenciranje trenera i stručnjaka u oblasti planinskih sportova. U BMU, EUMA i ERA participirani su kao punopravni članovi naši članovi stručnih komisija PSCG.

Bezbjednost planinara je na prvom mjestu. Šta PSCG čini po tom pitanju, kako u periodu pandemije tako i u „normalnim uslovima“.

Odmah po donošenju mjera NKT-a Savez je preko planinarskih klubova usklađio, obustavio i prilagodio sve aktivnosti Saveza i donio preporuke. Aktivnosti nisu potpuno zamrle jer su pojedinci i manje grupe uz pridržavanje mjera održavale kondiciju. Nije bilo masovnih okupljanja. Planinarske staze nisu zatvarene i režim korišćenja je održavan pod gesmom „Staze koristite na sopstvenu odgovornost“ i koristite uvijek uredene - obilježene staze. Bezbjednost je bila prioritet iškustnih planinara. Ne kaže se džabe da je planinarstvo, visokogorstvo i alpinizam drugi sport po težini i opasnosti poslije ronjenja.

Kako biste ocijenili dosadašnji rad Planinarskog saveza Crne Gore i šta treba uraditi, pogotovo, u narednoj godini kada Savez obilježava značajan jubilej?

Rad Planinarskog saveza je u prethodne dvije godine donošenjem Zakona o sportu i preregistracijom usložio funkcionalisanje klubova, koji se manje - više odvijao u rješavanju statusa i pravne regulative. Značajno su umanjeni razni sadržaji i aktivnosti planinarstva. Opao je broj registorovanih klubova, od koji su neki ugašeni i prekategorisani. Proses podmlaćivanja i brojnost članstva je u negativnom trendu već duži period. Planinarstvo je kategorisano u CG kao sport od manjeg društvenog interesa što nije adekvatno mjestu, ulozi i zadacima Saveza na popularisanju i vrednovanju

PPT-Primorska planinarska transferzala
Foto: Privatna arhiva

Na Orijenu
Foto: Privatna arhiva

sadržaja planinarstva i kao turističkog brenđa.

U idućoj godini, koja je značajan jubilej planinarstva u Crnoj Gori, pored aktivnosti koje su otkazane zbog pandemije neophodno je preuzeti niz mjera u omasovljavanju članstva klubova kod školske omladine, stručnom osposobljavanju, utvrđivanju elemenata održive i ekonomičnije saradnje sa državnim organima, JPNP i drugim institucijama kroz implementaciju postojećih propisa, jačanje kapaciteta klubova - domaćina, stručnih komisija PSCG sa lokalnim i nacionalnom turističkom organizacijom u cilju promocije planinarstva, jedinstvene i potpune valorizacije planinskog dijela Crne Gore. Utvrditi prioritete u oblastima planinarskog izdavaštva, izgradnje i uređenja infrastrukture na nacionalnom i lokalnom nivou za potrebe planinarstva i turističke privrede.

Da li ste, gospodine Bandoviću, optimista kada je u pitanju dalji razvoj planinarstva i planinarenja pogotovo tu mislimo na interesovanje za taj sport kod mladih?

Kao i uvijek optimista sam da će se planinarstvo u Crnoj Gori neminovno

razvijati u izmjenjenim uslovima i doći u nivo potreba potpunom valorizacijom prirodnih resursa, prije svega na dobrobit mladih, kroz zadovoljavanje individualnih potreba zdravog života, potrebom boravka u prirodi kroz pla-

Pavle Bandović aktivan je u planinarstvu od 2001. godine. Načelnik komisije za obuuku kadrova PSJ kasnije PS Srbije i Crne Gore, Predsjednik Stručne komisije za markacije i vodičku službu PSCG; Član komisije BMU za planinske puteve od osnivanja, Sekretar PSCG 2006-2014. god. Član stručne komisije EUMA od 2019. god. Aktuelni načelnik komisije za markacije PS, PP i Registar od 2014. god. Autor i koautor planinskih vodiča, planinarsko turističkih karata i Priručnika.

Nosilac Zlatne značke PSCG.

ninarske sportove, specifične oblike i sadržaje planinarstva, ekstremnim i drugim aktivnostima vezanim za planinski i ruralni turizam. Iznacić će se trajni, stabilni izvori finansiranja klubova i PSCG koji će biti osnova za kvalitetan i stručan rad ne samo u oblasti planinarstva nego i zaštite prirodnih resursa. Interesovanje mladih postoji, ali uglavnom za nivo rekreacije i za profesionalizacijom određenih aktivnosti u planinarstvu, sadržajima i planinskog i ruralnog turizma, službi spašavanja u ljetnjim i zimskim uslovima, što treba što prije sistemski ugraditi u proces obrazovanja u Crnoj Gori. Planinarstvo nije samo sport odvažnih i upornih, tu su sadržaji raznih aktivnosti u vezi sa organizovanim boravkom u prirodi u cilju zadovoljavanja ličnih potreba i interesa prije svega mladih.

MALA ŠKOLA PLANINARSTVA (10)

Spašavanje i prva pomoć u planini

Sa obuke spasilaca
Foto: Privatna arhiva

Piše: prof. dr Dragan Bulatović

Pored svih užitaka koje nam planinarstvo pruža, uvijek treba imati na umu da planinarske aktivnosti nose veći ili manji nivo rizika, te da se, bilo iz objektivnih ili subjektivnih razloga, nesreće s vremenom na vrijeme dešavaju. Sigurnost, uspješnost i zadovoljstvo boravka u planinama u mnogome zavisi od vođenja i organizacije. Međutim i pored najboljeg vođenja i organizacije nesreće se nekad ne mogu izbjegći, jednostavno one se dešavaju zakonom vjevoratnoće. Svaka organizovana planinarska akcija ima svog vodiča, koji se stara i o bezbjednosti učesnika. Vodič su radi vlastite sigurnosti i sigurnosti grupe, svi dužni slušati i izvršavati njegove odluke. Takođe, treba imati na umu da pored odgovornosti vodiča postoji i lična odgovornost svakog učesnika, jer na kraju krajeva svako u planinu ide na vlastitu odgovornost, a to podrazumijeva da vlastite želje i ambicije prilagodi svojim mogućnostima. Opasnosti su u planini stalno prisutne i to ne treba da nas plani, naprotiv, na taj način izazov postaje veći. Opasnosti mogu nastati kao posljedica prirodnih sila ili naših grešaka i loših procjena. Možemo slobodno reći da se najveći broj nesreća u planini dešava zbog grešaka čovjeka. Stalnim učenjem i sticanjem novih znanja, vještina i iskustva rizici u planinama se mogu svesti na podnošljivu i prihvatljivu mjeru.

Najčešći neposredni uzroci nesreća u

planini su:

1. pad ili okliznuće na stjeni;
2. okliznuće na snijegu ili ledu;
3. pad kamena ili nekog drugog predmeta;

Dok su najčešći dodatni činioci nesreće:

1. penjanje bez naveze;
2. pokušaj penjanja koji prevaziđa mogućnosti penjača;
3. neodgovarajuća opremljenost za uslove penjanja;

SPAŠAVANJE U PLANINI

Planinarske akcije se često održavaju u udaljenim i nepristupačnim krajevima, gdje je u slučaju nesreće teško, a često i nemoguće, obezbijediti pravovremenu stručnu medicinsku pomoć. Zbog toga bi svaki planinar trebao da posjede osnovna znanja iz spašavanja i prve pomoći u planini.

Kada se dogodi nesreća, treba znati pravilno postupiti, šta raditi kako i koga obavijestiti.

Prilikom dolaska na mjesto nesreće treba:

- zadržati prisibnost,
- uvjeriti se da nema opasnosti za vlastiti život,
- evakuisati povrijeđenog iz opasne zone,
- utvrditi opasnost povreda i pružiti prvu pomoć u okviru vlastitih znanja,
- utopliti povrijeđenog,
- označiti mjesto nesreće, pozvati i

potražiti pomoć.

Obavještenje o nesreći treba da sadrži sljedeće podatke:

- ko javlja (ime, prezime, telefon), kako bi se radi dodatnih informacija moglo stupiti u vezu s njim,
- odakle javlja i kako je saznao za nesreću (kao očeviđac ili posrednik),
- precizan opis mjesta nesreće,
- ko je unesrećeni (prezime, ime, godine, adresu),
- što se dogodilo (uzrok i vrste povreda),
- što je dosada preuzeto (vrsta pružene prve pomoći, ko je sve obavijesten),
- vremenske prilike na mjestu nesreće,
- kakav je prilazni put do mjesta nesreće.

Poziv u pomoć se šalje:

- Policiji preko telefona na broj 122, ili na broj 112 - OKC Direktorat za vanredne situacije MUP-a,
- Službi hitne medicinske pomoći preko telefona 124,
- Stanici ili bilo kojem pripadniku Gorske službe spašavanja,
- bilo kome za koga smatramo da može pomoći.

Za poziv u pomoć upotrebljavaju se međunarodni znakovi za poziv u pomoć. Pozivi u pomoć mogu biti: povici, zvijždanje, bubnjanje, mahanje, svjetlosni signali i sl.

• 6 znakova u minuti, jedan znak na »

- svakih 10 sekundi = POZIV
- 3 znaka u minutu, jedan znak na svakih 20 sekundi = ODGOVOR

Ovi se signalni mogu slati putem radio stanice, ili mobilnog telefona na brojeve policije 122 ili 112, kao i na broj najbliže stanice GSS-a ukoliko takva postoji.

Ukoliko nam prilazi helikopter sa spasocima potrebno je dati im znak o tome da li je pomoć potrebna ili nije. Komunikacija sa posadom helikoptera se odvija pomoću ruku i to na sljedeći način:

- Obje ruke podignute široko u vazduhu u obliku slova „Y“ znače DA POMOĆ JE POTREBNA („YES“),
- Ruke postavljene dijagonalno, jedna gore druga dolje „N“ znače NE POMOĆ NIJE POTREBNA („NO“)

GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA

Gorska služba spašavanja (GSS) je u mnogim zemljama sastavni dio planinarske organizacije. Ova služba je sastavljena od iskusnih planinara specijalizovanih za spašavanje na nepristupačnim terenima. GSS je služba koja ne naplaćuje svoje usluge, a njeni pripadnici na visoko profesionalan način izvršavaju vrlo zahtjevne zadatke spašavanja sa najnepristupačnijih lokacija i po vremenskim uslovima kada to nije jedna druga javna ili profesionalna služba nije u mogućnosti učiniti. Područja rada Gorske službe spašavanja često su i urbane sredine i druga neplaninska područja. Ovdje se misli na akcije na visokim objektima, tunelima i cijevima, u saobraćajnim nesrećama i na moru, kao i kod niza ekstremnih sportova (paraglajding, kanjoning, planinski biciklizam, rafting i sl.). GSS osposobljava i stručno usavršava svoje članove. Po pravilu se radi o najboljim alpinistima, speleolozima, visokogorskim skijašima i planinarima.

Gorska služba spašavanja Crne Gore je nacionalna, humanitarna, stručna, neprofitabilna organizacija koja obavlja djelatnost od javnog interesa, čiji je osnovni cilj pomoći i spašavanje ljudi u planini i drugim nepristupačnim mjestima. Osnovana je 1963. godine u Nikšiću. Gorska služba spašavanja Crne Gore sarađuje sa svim službama i organizacijama u Crnoj Gori koje za cilj imaju spašavanje ljudi (Direktorat za vanredne situacije MUP-a, Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Uprava policije, Vojska Crne Gore, Službe zaštite i spašavanja, Crveni krst...).

Kada GSS primi poziv za pomoć, spašavanje se sastoji iz tri etape:

1. potraga,
2. evakuacija iz stijena ili nepristupačnog predjela,
3. transport.

Pravilno pristupanje i ocjenjivanje situacije veoma je važno za uspjeh akcije spašavanja.

PRVA POMOĆ

Dužnost svakog čovjeka u planini je da povrijedenom ili bolesnom puži pomoć na licu mjesta, prije dolaska medicinske ekipe. Pri tome je najvažnije povrijedenom sačuvati život i spriječiti pogoršanje stanja, držeći se određenih pravila zavisno od karaktera povrede. U nedostatku odgovarajuće opreme i ljevkova treba se snaći s onim što imamo, savladati strah, ostati priseban, pomoći pružiti brzo, ali svakako ne i brzopeto. Unesrećenog treba zaštititi od hladnoće kako mu se tijelo zbog mirovanja ne bi pothladilo. Ako je unesrećeni pri svijesti treba mu dati da pije tečnosti. Alkohol se ne smije davati, jer iako prividno grije, alkohol širi krvne sudove i uzrokuje brže hlađenje tijela.

U nastavku su opisane najčešće bolesti i povrede u planinama kao i postupak koji treba sprovesti prilikom pružanja prve pomoći.

• **Nesvjestica** - u slučaju nesvjesticu unesrećenog moramo leći na bok, kako se ne bi ugušio vlastitim slinom, jezikom i ugrušanom krvlju, ne smije mu se davati nikakav napitak, jer je refleks gutanja isključen.

• **Šok** - simptomi šoka su: bljedilo, ubrzan puls, površno disanje, uznemirenost, nesvjestica, nemir i uzbudenost koji s pogoršanjem šoka prelazi u apatiju nezainteresovanost, bolesnik više ne zapomaže, a pogled mu je odsutan. Šok je po život opasno stanje poremećene cirkulacije krvи koji mogu imati različite uzroke i mehanizme nastanka, a to su: veliki gubitak krvи, teške povrede, opsežne opeklotine, prgnjeće udova, povrede trbuha, grudnog koša, alergijske reakcije, srčani infarkt, sepsa, gubitak tjelesne tečnosti i sl. Bol i strah pogoduju razvoju šoka. U takvim situacijama, glavu unesrećenog treba postaviti u ležeći položaj na nisko uzglavlje, a ruke i noge podići gore. Ako je unesrećeni bez svijesti ili povraća, treba ga leći na stomak sa glavom okrenutom naniže. Mora se zaustaviti krvarenje, treba prebiti rane i imobilizovati prelome. Unesrećeni mora ležati s lagano uzdignutim nogama, biti pokriven i ne smije ostati sam već ga treba ohrabriti.

• **Iščašenje** - je povreda kod koje zglobova glavica izlazi iz zglobne čašice, zglob je izobličen i bolan, svaki pokušaj kretanja nailazi na otpor i bol. Prije prevoza do bolnice treba imobilizovati zglob u položaju u kojem je zatečen i ne pokušavati da sami namjestimo zglob.

• **Krvarenje** - prije svega treba zaustaviti, ako krv teče u mlazu treba prisutni

iznad rane i sačekati da krv stane. Na ranu treba staviti dovoljno sterilne gaze i previti je, a povrjetenom dati da pije zasladene tečnosti. Rane nikako ne ispirati, niti dirati prstima.

• **Visinska bolest** - javlja se u visokim planinama zbog smanjene količine kiseonika i manjeg vazdušnog pritiska. Simptomi su: glavobolja, slabost, vrtoglavica i halucinacije. Odmah treba odustati od daljeg penjanja i pojesti nešto što će vratiti energiju, pa se vratiti na visinu gdje nema simptoma visinske bolesti. Osjetljivost na visinsku bolest smanjuje se postupnom aklimatizacijom

• **Sunčanica** - se prepoznaće po glavobolji i vrtoglavici nakon dugog hodanja po vrućini. Oboljelog treba postaviti u ležeći položaj i staviti mu na glavu hladne obloge, preventivno treba izbjegavati uspone od 12-14 sati u ljetnjim mjesecima.

• **Sunčano sljepilo** - je posljedica prevelike količine svjetlosti koja ulazi u oko. Oči treba štititi sunčanim naočrama sa UV-zaštitom, jer druge tamne naočare šire zjenice onda kad bi trebale biti skupljene. Ukoliko se sljepilo pojavi treba izbjegavati svaki izlazak na svjetlo i na oči staviti hladne obloge. Sunčano sljepilo se može dobiti i zimi jer nema veze sa sunčevom topotom.

• **Prelomi** - znakovi preloma su: bol, nemogućnost pokretanja povrijednog uđa, oteklična na mjestu preloma, deformitet uđa (nije uvijek prisutan), ako postoji siguran je znak preloma. Ako je slomljeni ud deformisan, treba ga izravnati uzdužnim istezanjem. Slomljena kost se mora imobilizovati prije prenošenja ili prevoza povrijednog.

Kod otvorenih preloma treba ranu pokriti sterilnom gazom i imobilizovati u zatečenom položaju. **Imobilizacija** - je postupak kojim se povrijedeni dio tijela stavlja u stanje mirovanja. U okviru prve pomoći sprovodi se privremena (transportna) imobilizacija kako bi se sprječilo pogoršanje povrede i smanjio bol tokom prevoza do bolnice. Indikacije za imobilizaciju su: prelom kosti, iščašenje, opekomina, smrzotina, zmjiski ujd, prgnjeće uđa...

• **Iščašenje** - je povreda kod koje zglobova glavica izlazi iz zglobne čašice, zglob je izobličen i bolan, svaki pokušaj kretanja nailazi na otpor i bol. Prije prevoza do bolnice treba imobilizovati zglob u položaju u kojem je zatečen i ne pokušavati da sami namjestimo zglob.

• **Krvarenje** - je povreda ligamenata i zglobne čaure nastale zbog naglog pote-

kreta u zglobu, najčešće se događa u gležnju. Javlja se oštra bol, a potom i otok zgloba. Tegobe se mogu ublažiti hladnim oblogama, nogu treba mirovati u povиšenom položaju. U težim slučajevima potrebna je ljekarska pomoć.

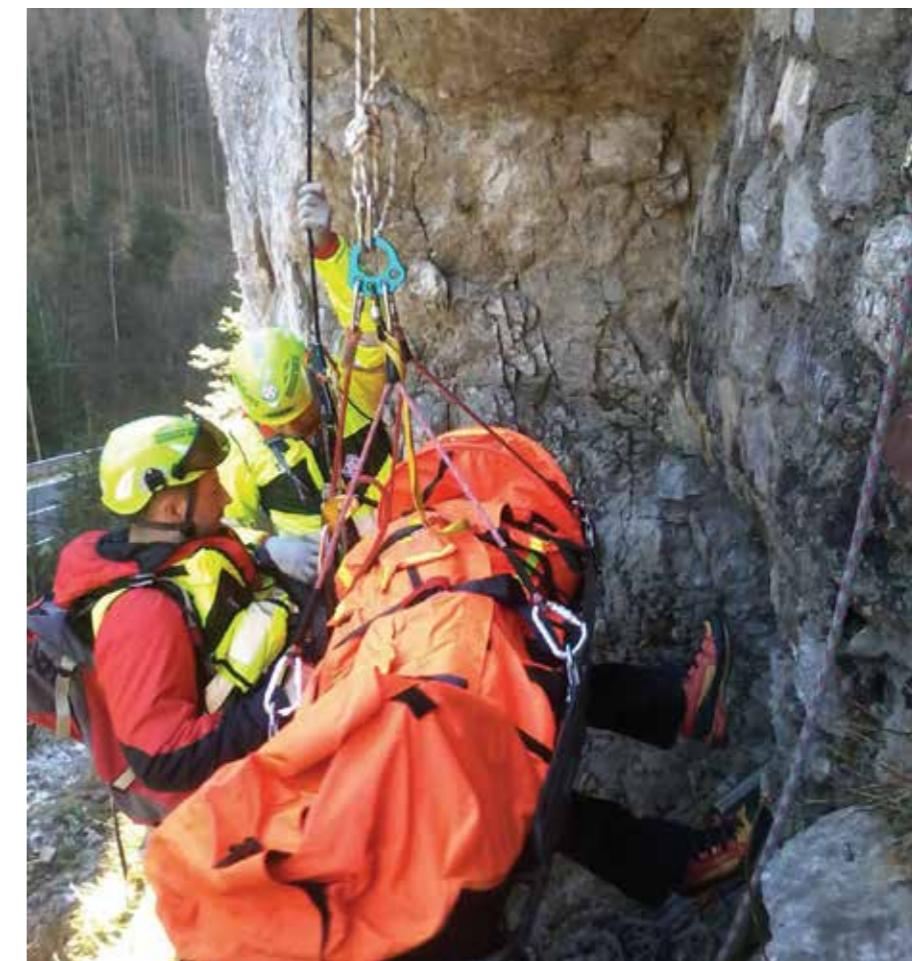
• **Povreda kičme** - kad se povrijedeni žali na bol u ledima i vratu, kad je povreda popraćena gubitkom svijesti, pri svakoj težoj povredi glave, kod višestrukih povreda i sl. posumnjaćemo na povredu kičme. Dok se čeka hitna pomoć treba povrijedjenog ostaviti u položaju u kojem je zatečen. Pri sumnji da je oštećena vratna kičma treba povrijedjenom poduprijeti glavu s obje ruke, reći mu da se ne miče i nikako ga ne ostavlji samog.

• **Strana tijela** - predmete zabijene u tijelo (nož, drvo i sl.) ne smijemo sami vaditi. Trebamo ih stabilizovati u zatečenom stanju da se ne bi pomicali ili ispalili tokom prevoza. Moguća krvarenja zauštaviti ćemo pritiskom na ivice rane oko stranog tijela.

• **Amputacijske povrede** - su povrede kod kojih dolazi do odvajanja dijela tijela. Odrezani ili otrgnuti dio tijela ponekad je moguće spojiti (replantacija), uspjeh zavisi o postupcima prve pomoći. Zaustaviti krvarenje na bataljku, metoda podvzivanja ne bi se smjerala koristiti ako očekujemo replantaciju, ali često je neizbjježna, mada kod nekih amputacijskih rana ne curi odmah krv, zaštiti ranu gazom, staviti je u povišeni položaj, imobilizovati, preduzeti mjeru za ublažavanje šoka. Ako odvojeni dio nije tijela nije smrštan, treba ga što prije staviti na led, ne smije se čistiti ili prati, obavezno zapisati vrijeme nezgode i što prije stići do bolnice.

• **Unutrašnje krvarenje** - nastaje zbog povreda ili bolesti unutrašnjih organa. Prvi znakovi se javljaju tek kad krv počne izlaziti na tjelesne otvore ili kad se pojave znakovi iskrvarenja, a to su: iskašljavanje krvи, povraćanje tamno crvene ili crne krvи, crna ili crvena stolica, crvena mokraća... Unutrašnje krvarenje ne može se zauštaviti mjerama prve pomoći, stoga je hitan prevoz u bolnicu, osoba ne smije ništa jesti niti piti.

• **Gušenje stranim tijelom** - nastaje nagle tokom jela, ili kod male djece tokom igre. Osoba ne može disati, govoriti niti kašljati, pokušava udahnuti vazduh, ali bez uspjeha. Usne i koža postaju plavkasti, ako se ne pruži pomoć, osoba za nekoliko trenutaka gubi svijest i za nekoliko minuta umire. Postupak - Heimlichov hvat je postupak kojim se strano tijelo izbacuje iz disajnih puteva. Pritiskom na gornji dio trbuha povećava

se pritisak u trbušnoj duplji i isti se prenosi u pluća, a porast pritiska u plućima izbacuje strano tijelo iz grkljana ili dušnika poput čepa na boci šampanjca. Kod male djece ne koristimo se Heimlichovim zahvatom. Dijete ćemo položiti potrebuške na svoju podlakticu tako da mu glava leži na dlani, usmjerena prema dolje i drugom rukom ga udariti četiri puta po ledima, između lopatica.

• **Vađenje stranog tijela prstima** - glava treba biti zabačena unazad, jednom rukom uhvatimo donju vilicu zajedno se jezikom i povlačimo prema gore, ako se strano tijelo vidi dohvativimo ga i izvadimo.

• **Besvjesno stanje** - može biti bezazleno, ali i vrlo teško stanje. Ako nađemo na čovjeka koji nepomično leži ili se u našem prisustvu srušio na zemlju, laganom ćemo ga protresti i upitati šta se dogodilo, kako se zove i sl. Kod pličeg gubitka svijesti onesvješćeni može pomicati pojedine dijelove tijela ili povraćati, ako nema nikakvih reakcija osoba je u najdubljem gubitku svijesti (koma). Treba pozvati ljekarsku pomoć, provjeriti disanje i krvotok i po potrebi započeti postupak oživljavanja. Ako diše postaviti ćemo ga u bočni položaj, pokriti ga, da se sprječi pothlađivanje i nikako ga ne ostavljati samoga.

• **Ujed zmije** - zavisno od jačine ugriza javlja se lokalno, otok, bol, modrilo, tačkasta krvarenja pod kožom. Opšti simptomi su: glavobolja, povraćanje, znojenje, nemir. Potrebno je smiriti osobu i leći je da miruje. Povez između srca i rane - toliko čvrst da između rane i poveza stane 1 prst. Ne paničariti, ne zarezavati ranicu, ne isisavati otrov, ne stavljati led!

Iz knjige Milana Radovića "Nebeske note" - (2011) IIC Narodna misao - Podgorica

U zagrljaju ledenog diva (Elbrus 5642 m/nm)

Zapadni Elbrus na Kavkazu je nakon podizanja „gvozdene zavjese“, postao nezaobilazna planinarska destinacija, jer je u pitanju najviši evropski vrh. Dogovaramo učešće u okviru ekspedicije koju je organizovao PD „Radnički“ iz Beograda i ikušni planinarski vodič ovog kluba Dragan Pavlović, kome je ovo bio treći odlazak na Kavkaz. Boris, Đaja i ja se ozbiljno pripremamo za ovaj uspon. Svaki vikend smo u planini. Pripremamo se penjući se na najviše crnogorske vrhove, u zimskim uslovima. Tanja je uvijek spremna za ovakve akcije, Dušan je sa nama bio samo na jednom usponu. Svako na ovakve uspone ide na sopstvenu odgovornost i neophodno je koristiti iskustva drugih i ozbiljno se pripremiti. Uspjeh zavisi, pored niza drugih uslova, prije svega od fizičke i psihičke spremnosti penjača. Za Đaju je ovo bilo prvo otiskivanje iznad tri hiljade metara visine, a za Dušana prvi uspon na vrh viši od pet hiljada, dok smo Tanja, Boris i ja prije godinu i po značajno premašili visinu Elbrusa. Ali, svaki uspon je uspon za sebe, iskustvo je vrlo bitno, ali visinska bolest se može dobiti i na mnogo manjim visinama, posebno ukoliko penjač nije dobro pripremljen. U baznom kampu Manaslua, na visini od 4800 metara, visinsku bolest je dobio Anur Šerpa, momak koji je sedam puta popeo Everest! Dovoljne su bile dvije godine provedene u Katmanduu bez uspona, da organizam „zaboravi“ visinu. Anuru se vratio, i tada smo ostali bez ikušnog Šerpasa, što se itekako osjetilo u organizaciji uspona naše ekspedicije na jedan od najtežih vrhova na svijetu.

Poslednjih dvadesetak dana pred polazak morali smo se posvetiti administrativnim završljamama. Rumunska viza 30€ i nedelju dana zadržavanja pasoša, pa ukrajinska tranzitna viza 50€, uz takođe nedelju dana zadržavanja, putnič-

ko osiguranje 30€, vaučer kao pozivno pismo za boravak u Rusiji 35€..

Na Vidovdan ujutru 2009.godine, u tri sata i trideset minuta, Boris, Tanja, Dušan i ja krećemo iz Podgorice za Beograd. Đaja je otišao dan ranije, vozom, kako bi se vidio sa rođacima, a mi smo odabrali put preko Plužina, Foče, Višegrada, Užica i Čačka. U Višegradu obilazimo čuvenu čupriju Mehmed paše Sokolovića, u Dobrunu manastir, a na Mokroj Gori Kusturić Mećavnik. Polazak je zakazan ispred Opštine Novi Beograd. Boris nam je tek u putu rekao da je dobio mejl od vođe ekspedicije da je polazak pomjeren za 19 sati.

Tačno u 19 sati parkiramo se ispred zgrade Opštine i izbacujemo rančeve sa opremom. Tu su već bili Makedonci Igor Radičoski i Petar Nolev, pa Mostari Jasmin Čolaković i Jelena Zovko, i Bosanci, braća blizanci Bećirović Kemal i Kenan, Irhad Huseinbašić i Hasan Ganibegović, Beograđani kasne. Polazak je

odložen za 21 sat. Još nijesmo ni krenuli, a već ne ide po planu, pomislio sam, a nervozna je počela da se uvlači u sve nas koji smo došli sa strane.. Oko 21 sat počeli su da se pojavljuju ostali članovi ekspedicije: Darko iz Smedereva, Mihailo i Davor iz Novog Sada, Zdravko i njegova devojka Milena iz Ivanjice, te članovi iz Beograda: Neša, otac i sin Vlasta i Marko Marjanović, Zoran, Jelena, Jagoda, Aleksandar.

Polako su se svi prikupili, nije bilo „samo Dragana i kombija. Prolazilo je vrijeme, od njih ni traga ni glasa. Ljudi su glasno gundali, govorili da je ovo neozbiljno. Pokušavam da dobijem Pavlovića, ali je nedostupan. Tek kasnije se javlja i kaže da ćemo krenuti u 23 sata, da je polazak uslovljen kašnjenjem kombija. U 23 sata stizu Dragan i dva kombija sa prikolicama. Kad smo vidjeli u čemu ćemo da putujemo toliki put, nervozna je kulminirala. Još kad su vozači rekli da smo ponijeli više stvari nego što treba i da moramo izbaciti dio hra-

ne, zamalo nije došlo do tuče. Nekako pakujemo sve stvari koje smo ponijeli, što u prikolice, što u kombi, i krećemo deset minuta prije ponoći. U jednom kombiju smo mi iz Crne Gore i ekipa iz Srbije, u drugom Bosanci, Makedonci, Dragan, Jagoda i Aca.

Granicu sa Rumunijom prelazimo bez problema, relativno brzo završavamo svu administraciju, iako su nam pasoši iz nekoliko zemalja, pa i stari SR Jugoslavije. Preciznošću i brzinom službenici na granici pokazali su da članstvo u EU iapk ima uticaja. Ali već nakon par pređenih kilometara puta taj se uticaj nije osjećao. Put je u strašno lošem stanju, pun rupa i neravnina. Upućujemo se sjeverno, prema Klužu. Zbog nemajna vize za Moldaviju moramo zaobilaziti ovu zemlju, što nam produžava put za hiljadu kilometara u jednom pravcu. Đaja i ja sjedimo pozadi iznad točkova kao i Dušan na drugoj strani, tako da skačemo do krova svaki put kada kombi naleti na rupu. A rupa na rumunskom putu u izobilju. Ljudi komentarišu; „Ko je sve u Evropskoj uniji, a eto mi nismo“. Iza nas su Zele i Mihailo, ekipa, koja je uz pivo, brzo zaboravila u kakvom smo prevozu i kakovim putevima idemo. Nismo ni razmišljali koliko puta nas čeka. Splasnule su tenzije izazvane početnim kašnjenjem i svađom sa vozačima, koji su očigledno, pokušali da početnom grajom zavladaju situacijom. Nije im pošlo za rukom, pa su se brzo povukli, posebno nakon Đajinog monologa...

Na granici između Ukrajine i Rusije, u mjesto Novoazovsk stižemo 1.jula u 12 sati. Na ulazu nas Ukrajinci zadržavaju 2 sata. Bili smo spremni i na mnogo veće zadržavanje i procedure kod raznih činovnika u različitim uniformama. Na granici zamjenjujemo evre u rublje. Možemo dalje. Na samom ulazu u Rusiju sačekuje nas jedno prijatno i jedno ne-prijatno iznenadenje. Odmah primjećujemo da je put kroz Rusiju odličan, nije više bilo skakanja sa siceva, ali samo par stotina metara poslije granice zastavlja nas pogranična policija i kažnjava sa 20€. Uz mučno ubjeđivanje starog policijskog u kući i našeg vozača Ace koji zna ruski jezik, prolazimo jeftino.

Redaju se ruska sela i gradovi. Isprobavamo razna piva koja kupujemo na benzinskim pumpama prilikom svake pauze. Smjenjuju se dan i noć u ovoj beskrajnoj zemlji, noge otiču od dugog zadržavanja u jednom položaju, ali kilometri teku, mitski Kavkaz je sve bliže. Preko dugačkog mosta u Rostovu, u sumrak, prelazimo Don, prijestonicu Kozaka. U tmini povećjeru svjetluca Don, noseći svoju priču skori dvije hiljade kilometara. Rijeka koja se širi u daljini i nepomične siluete velikih i malih brodova djeluju opuštanju, kao da nema kraja ovoj ravnici. U svojoj glavi premotavam slike iz Šolohovljevog „Ti-hog Dona“, sjećajući se uječatljivih scena borbe belogardejaca i revolucionara, i tužne sudbine Grigorija Melehova. U ovoj tišini i tmini Don doživljavam onako kako ga je opisao Šolohov: mjesto ljubavi i bola, života i smrti. Prola-

zimo Stavropolj, Nevynomisk, Mineralne vode, grad sa jednim od najbližih aerodroma od Kavkaza, pored onoga u Naljčiku, glavnog grada Kabardini – Balkarije, pa zatim Pjatigorsk. Nismo primijetili kad smo tačno ušli u Kabardino – Balkariju, autonomnu republiku Ruske federacije, jer nema nikakve granice, ali po slikama, koje promiču pred našim pogledima, vidimo da smo ušli u region Kavkaza, u kojem pretežno žive narodi islamske vjeroispovijesti. Ovo područje je od davnina naseljeno tako da ima dugu i burnu istoriju. U srednjem vijeku cijelo područje su naseliли Arapi. Potom je Kavkaz dugo bio granica tri velika carstva, a 1918. cijelo područje Kavkaza je ušlo u sastav saveza Sovjetskih Republika. Godine 1936. formirane su Armenka, Gruzijska i Azerbejdžanska SSR. Nakon raspada Sovjetskog saveza region pripada ovim trima državama. Sjeverni Kavkaz je pod suverenitetom Rusije, u autonomnoj republici Kabardino-Balkarija, tako da ga mnogi ne ubrajaju u ovu regiju, iako je Kavkaz prirodna cjelina. Danas je ovo područje sa marginama prošlosti ponovo postalo zanimljivo, kako zbog svog položaja, i prirodnih bogatstava, tako i zbog izraženih terorističkih aktivnosti.

Reljef je drugačiji, za razliku od beskrajnih ruskih stepa kroz koje smo prošli, dočekuju nas brda i planine, zemlja je posna i neobradena, kuće i gradevine drugačije. Uglavnom su zbijene jedna do druge, u dugačkim redovima opasane zidovima. Ispred kapija, uz zid, po-

stavljenе klupe, na kojima sjede stari, žene i djeca i mirno posmatraju prolaznike. Na svakoj raskrsnici je mnogo policajaca, opremljenih pancirima i naoružanih dugim cijevima, kontrolišu sva auta koja nailaze iz bilo kog pravca. Ne uzbudjuju nas ove scene jer znamo da ulazimo u zonu visokog rizika, poznatu širom svijeta po terorizmu. Kabardino – Balkardijska se graniči sa Sjevernom Osetijom, Čečenijom i Gruzijom.

Prolazimo kroz Baskan i ulazimo u istoimenu dugačku dolinu. Sa obje strane doline, kroz koju vijuga put uz rijeku, dižu se sve veći i strmiji vrhovi planina.

Na jednom mjestu, pored puta, velika vojna kasarna opasana ogromnim zidovima, bodljikavom žicom i mitraljeskim gnijezdima. Ulazimo u Tirnauz, posljednji grad na našem putu za Elbrus.

To

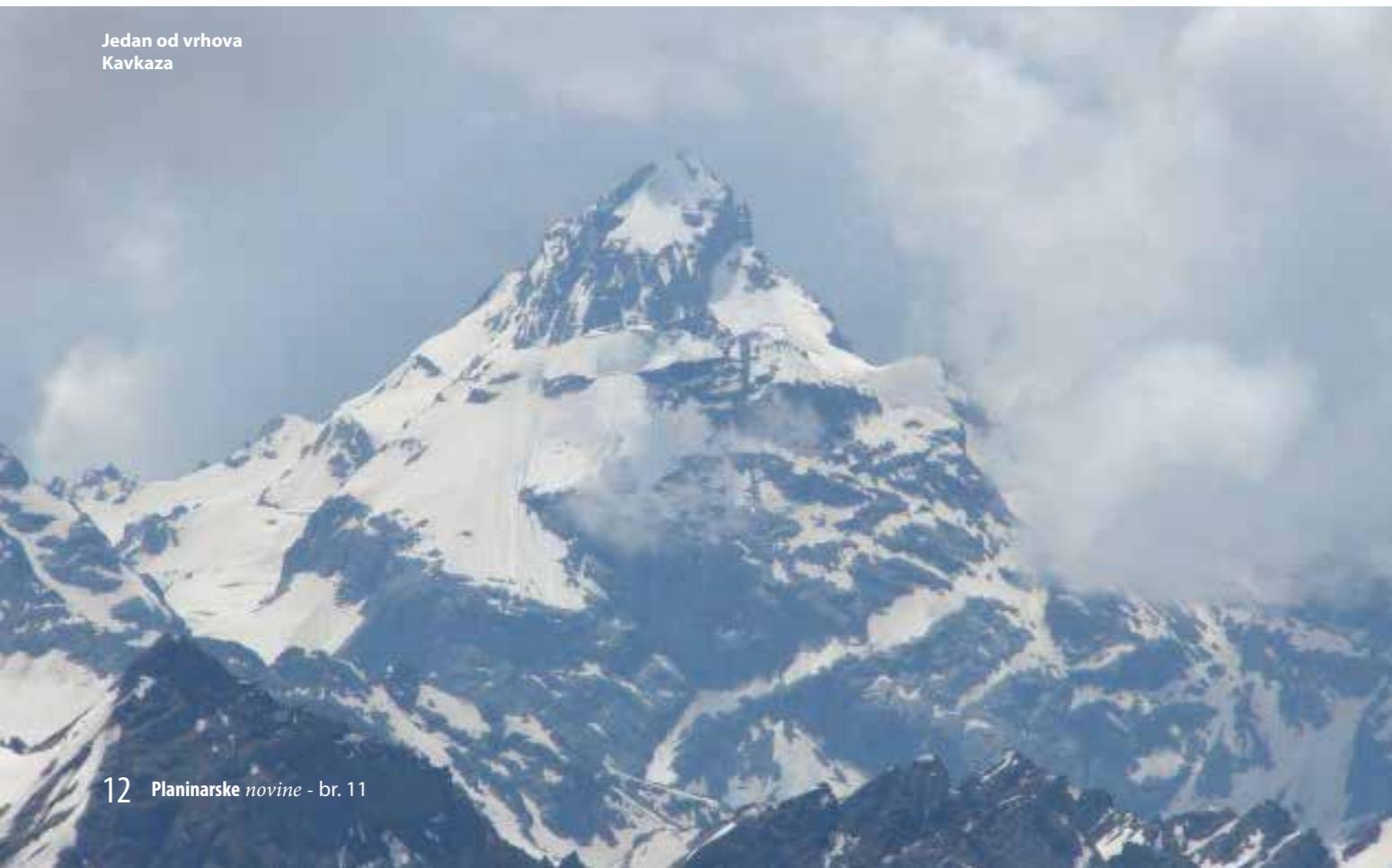
je bila i naša posljednja stanica za nabavku hrane, razmjenu novca, kupovinu ruskih kartica za mobilni telefon. Ulazimo u jednu veliku radnju i kupujemo sve što nam nedostaje. Boris, Đaja i ja kupujemo pečenu kokošku u nekom njihovom sosu, po jedno hladno litarsko pivo i uživamo u ukusu i jednog i drugog. Poslije suvih sendviča koje sam jeo prethodna tri dana, pečena kokoška mi nikad nije bila slada. Nakon toga odlazimo do obližnje pijace i kupujemo povrće. Cijene hrane su niže nego kod nas, pivo je isto ili skuplje, zavisi od vrste. Ono što smo primijetili u ovom gradu, a i kasnije, u naseljima u kojima smo se stacionirali, bile su ljepi žene. Imaju neku specifičnu ljepotu. Sve su izuzetno

(nastaviće se...)

blijedog tona i kose crne kao zift. Oblaće se moderno, uglavnom kratke sukne i haljine. Prijatno smo se iznenadili, obzirom na ovako zabačene, pasivne krajeve. Pod uticajem moćne Rusije prihvatali su savremeni način življenja. Samo su zgrade i kuće potvrđivale ono što smo znali: došli smo u zabačene siromašne krajeve koji ne mogu da prate savremene životne tokove koji tako vidno zapljuškuju ostatak Rusije. Vjerovatno, da način života kojeg se ovi ljudi dosljedno drže doprinosi, da su kavkaski narodi najdugovječniji na svijetu. Nadali smo se da ćemo tokom ovog kratkog boravka doći do makar dijela tajne njihove dugovječnosti.

Ulazimo u Prielbruse, reon koji se dijeli na dva regionala Elbrus i Čiget. Tu je smješteno više naselja u kojima se nalaze hoteli, odmarališta i kampovi planinara koji iz svih krajeva svijeta dolaze u pohod na Elbrus i ostale kavkaske vrhove. Kroz dolinu protiče Baksan, snažna planinska rijeka koja nastaje otapanjem glečera azau. Naš cilj je naselje Elbrus i kamp Adil Su, koji je nekada bio centar za obuku alpinista a sada je pretvoren u dječije odmaralište. Na odredište stižemo u četvrtak 2. jula pred veče, nakon više od 110 sati provedenih na četiri točka. Podižemo šatore u borovoj šumi, odmarališta i ne čekamo previše da uzmemmo horizontalan položaj za kojim su žudjela naša izmučena tijela. Dolje, sa ulice nazirali su se obronci moćnog Kavkaza..

Jedan od vrhova
Kavkaza

SJEĆANJE NA MILANA RADOVIĆA

Godišnjica od tragične smrti slavnog alpiniste

Prošlo je godinu dana od smrti našeg proslavljenog alpiniste Milana Radovića. Milan Radović je 8. avgusta 2019. godine tragično stradao u masivu Tjan Šen u Kirgistanu, poslije uspješno izvedenog uspona na vrh Khan Tengri 7010 m. Nesreća se dogodila na povratku sa vrha, u visinskom kampu broj 4, tako što je sa tjesne ledene police propao u ambis gotovo hiljadu metara i smrtno stradao.

Milan Radović je jedan od najuspješnijih crnogorskih alpinista svih vremena, bio je predsjednik Planinarskog kluba „Visokogorci Crne Gore“ i načelnik Komisije za planinarstvo alpinizam i ekspedicije Planinarskog saveza Crne Gore. Dobitnik je Povelje, najvišeg priznanja Planinarskog saveza Crne Gore za izuzetne sportske rezultate i doprinos razvoju planinarstva.

Crnogorski planinari će zauvijek čuvati uspomenu na vrhunskog alpinistu, iskrenog prijatelja i druga Milana Radovića.

Milan Radović je rođen u Plužinama 1970. godine. Bario se sportom, prvo fudbalom i atletikom (duge pruge), a potom planinarenjem. U svojoj planinarskoj karijeri bio član više planinarskih klubova u zemlji i inostranstvu. U PSK „Komovi“ je obavljao dužnost člana Upravnog odbora i Tim lidera za visokogorstvo i alpinizam, za koje vrijeme je ovaj klub postigao najznačajnije rezultate. Jedan je od osnivača Planinarskog kluba „Visokogorci Crne Gore“, gdje je najprije obavljao funkciju generalnog sekretara, a kasnije predsjednika. Vodio više desetina planinarskih akcija u zemlji i inostranstvu. Popeo u zimskim i ljetnjim uslovima sve značajnije crnogorske i vrhove u regionu. Zajedno sa klupskim kolegama popeo prvenstveni zimski smjer na Maja & Jezerces (2694 m.) u Albaniji.

Kao član klupskih i međunarodnih

Milan Radović

ekspedicija popeo je neke od najviših evropskih i svjetskih vrhova. Zajedno sa Draganom Bulatovićem izveo je 2008. godine prvi uspješan uspon crnogorskih alpinista na vrh preko osam hiljada metara, Manasu 8163 m u Himalajima. Radović se uspješno bavio i planinskim i maratonskim trčanjem, kanjoningom i speleologijom. Objavio je veom zapa-

ženu knjigu „Nebeske note“ o usponima na Alpe, Kavkaz, Ande i Himalaje koja je promovisana širom Balkana. Napisao veliki broj tekstova iz oblasti planinarenja u dnevnim i periodičnim listovima. Bio je član redakcije „Planinarskih novina“ i časopisa „Renome“. Dobitnik je povelje „Podvig godine“ Opštine Danilovgrad za 2009. godinu.

Tekst i fotografije:
mr Vlado Vujišić

ŠLJEME 2455 m *Nebeski plato Durmitora*

Šljeme predstavlja treći najviši vrh Durmitora. Međutim, Šljeme ne predstavlja samo vrh, već se prije svega radi o prostranoj krečnjačkoj gromadi i visokogorskoj visoravni, na prosječnoj visini oko 2400 m, koja se proteže oko dva kilometra u dužinu. Uz vrh Prutaš (2393 m), Šljeme predstavlja svakako najprostraniji vrh Durmitora. Prvi čovjek koji se popeo na Šljeme je D. Bratinić, koji je opisao svoj uspon na Šljeme 1883. godine (Godišnjica Nikole Čupića, knjiga V, 1883, Beograd), smatravši ga najvišim vrhom Durmitora. Zvonimir Blažina, Dušan Krotin, D. Belačić i E. Hanzer 1950. godine izvršili su prvenstvene uspone u stijeni Šljemena, dok su novim smjerovima u toj stijeni prošli i Živojin Gradišar, Branko Kotlajić i Đ. Olejnik 1953. godine. Masiv Šljemena nalazi se na istočnoj strani masiva Durmitora, razdvajajući prostranu visoravan Jezersku površ i Pošćensku dolinu na istočnoj i jugoistočnoj strani od dolina Velika Kalica i Ledeni do na zapadnoj i sjeverozapadnoj strani. Vršno tjeme Šljemena čini nekoliko vrhova, od kojih se ističu Istočni Vrh Šljemena (2445 m) i za deset metara viši Vrh Šljemena (2455 m), lociran zapadno od Istočnog Vrha. Istočne padine Šljemena, obrasle travom, spuštaju se prema Jezerskoj površi i Pošćenskoj dolini, dok zapadne, sjeverozapadne i sjeverne strane sačinjavaju vertikalne visoke stijene koje se obrušavaju u glečerske udoline Veliku Kalicu i Ledeni do. Takođe, niži dio masiva Šljemena, poznat kao Osojne grede, uzdiže se iznad prelijepе doline Korita

koja Šljeme na sjevernoj strani razdvaja od Savinog kuka.

Dugačak masiv Šljemena kao da prati cij masiv Durmitora i sve njegove vrhove. Hodajući po tjemenu Šljemena posjetilac stiće utisak da se nalazi u nebeskim sferama. Zbog toga sam Šljeme nazvao „nebeski plato Durmitora“, pošto Šljeme to zaista i jeste. Sa visinom od 2455 m, Šljeme ujedno predstavlja i treći najviši vrh Durmitora. Posebnu atrakciju Šljemena predstavlja džinovska vrtača nalik vulkanskom krateru, nedaleko od njegovog najvišeg vrha. U ovu kolosalnu vrtaču kružnog oblika spuštaju se kose strane sa siparima sve do njenog snijegom uvijek prekrivenog dna.

Šljeme okružuju Savin Kuk na sjeveru, Milošev Tok (2426 m) na jugozapadu, Terzin Bogaz i Međed na sjeverozapadu i Bandijerna (2409 m) i Minin Bogaz (2387 m) na zapadu. Masiv Šljemena povezan je sa zapadnom stranom Terzinog Bogaza prevojem Mala Previja (2200 m), koji razdvaja Veliku Kalicu i Ledeni do. Sa jugozapadne strane, Šljeme je svojim vršnim tjemenom povezano sa vrhom Miloševog Toka dok se na sjevernoj strani spaja sa Savinim kukom. Šljeme preko Panalja i Čiste strane

uspona na njegove vrhove, kada su padine Šljemena i njegovo vršno tjeme još uvijek pokriveni snijegom. Zbog blagih padina i neeksponiranog terena, zimski uspon na Šljeme ne nosi nikakav poseban rizik.

Uspon na vršni plato i vrhove Šljemena moguće je izvršiti iz nekoliko pravaca, uglavnom iz pravca istoka i jugostoka. Klasična tura uspona ide preko padina Čiste strane koja se uzdiže iznad Osojnih greda i doline Korita na sjevernoj strani. Ovaj pristup dovodi nas direktno do nazubljenog impresivnog Istočnog Vrha (2445 m). Takođe, na Šljeme može se preći i sa padina Savinog kuka, preciznije preko usjeka na kraju Osojnih greda nedaleko od poznatog izvora Savina voda (2212 m). Prelaz ovim usjekom markiran je i obezbjeden sajлом.

U sjevernoj stijeni Šljemena iznad doline Velika Kalica postoji i nekoliko strmih kušnara kojim alpinisti vrše direktnе uspone na Šljeme u zimskih uslovima. Dva žloba u stijeni Šljemena iznad doline Velika Kalica naročito su interesantna, pogotovo žlob Šljeme-Pleća u sjevernoj stijeni Vrha Šljemena. Kuloar je dužine oko 250 metara sa nagibom 60-70°.

Šljeme preko Panalja i Čiste strane

Crno jezero (1416 m) – Točak (1540 m) – Miloč poljana (1569 m) – Panalj (1813 m) – Šupljika (1930 m) – Čista strana – Istočni Vrh Šljemena (2445 m) – Vrh Šljemena (2455 m)

Pogled sa Vrha Šljemena 2455 m
na stenu Istočnog vrha i dolinu Velika Kalica

ISHODIŠTE: Crno jezero (1416 m) kod orijentacione table za Šljeme.

USPON: Uspon počinjemo sa Crnog jezera, stazom koja ide njegovom lijevom obalom i uskoru, kod orijentacione table za Međed i Veliku Kalicu, skrećemo lijevo u šumu, postepeno se penjući. Prošavši predio izvora Točak nastavljamo stotinak metara blagim usponom po širokom putu kroz otvorenu četinarsku šumu i uskoro izlazimo na prostranu i otvorenu Mioč poljanu. Staza se kreće udesno i za nekih pola kilometra gubi na visini na Maloj poljani sve do stočarskih koliba u selima Virak i Motički Gaj. Krećući se Poljanom i putem u blizini žičare ski-centra „Savin kuk“ nastavljamo markacijom prema Lisić gredi, do koje se uspinjemo strmim usponom preko travnatih padina, stjenovitih ploča i nogostupa od manjeg kamenja. Nakon dvadesetak minuta uspona izlazimo na stjenovitu ivicu Lisić greda, gdje se ujedno i završavaju Osojne grede. Nastavljamo markacijom ivicom grede prelazeći travnato busenje i kamene ploče. Dok se krećemo, otvara nam se prostran pogled na jugoistočnu stranu Savinog kuka kao i ispod njega usječenu dolinu Korita. Uspinjemo se i ubrzo stižemo na travnati plato, odakle se možemo prošetati pedesetak metara desno do prirodnog okna Šupljika (1930 m) koje se nalazi na ivici nadvijenoj nad Koritim. Krećemo dalje uspinjući se padinama nagiba 20-40% po terenu koji je mješavina travnatog busenja, stjenovitih ploča i sitnog kamenja i savlađujemo dodatnih dvjesta visinskih metara. Stižemo na prostran plato i dalje, obilazeći

manju uvalu, dolazimo do same ivice Osojnih greda, na visinu veću od visine Savinog kuka. Nastavivši kretanje širokim prostorom, dolazimo na plato do ivice masiva Šljemena na oko 2400 m i izvanrednog vidikovca na masiv Durmitora i njegove najviše vrhove. Sa lijeve strane ugledaćemo markantni Istočni Vrh Šljemena (2445 m) čije se impresivna sjeverna stijena izdiže nad dubokom dolinom Velika Kalica. Nastavljamo lijevo prateći markaciju i usponom preko bujnog travnatog busenja i kamenih ploča savladujemo preostalih 40 m visine i izlazimo na Istočni Vrh Šljemena, odakle nam se otvara impozantan pogled na vrhove Durmitora kao i na duboku dolinu Velika Kalica ispod nas, usječenu između Terzinog Bogaza i Međeda sa jedne i Šljemena i Savinog kuka sa druge strane. Ubroz postajemo svjesni grandiozne visine masiva Šljemena vidjevši koliko su se vrhovi potput Međeda i Terzinog Bogaza smanjili. Jedini prizor koji i dalje dominira jesu Sohe, naročito dva najviša vrha Durmitora – Bobotov kuk i Bezimeni Vrh. Sa lijeve strane divimo se moćnoj sjevernoj stijeni najvišeg vrha Šljemena – Vrh Šljemena (2455 m), udaljenog jedan kilometar od Istočnog Vrha. Silazimo sa Istočnog Vrha i krećemo dalje ka najvišem vrhu Šljemena prolazeći markacijom ivicom stijena prema zapadu. Ovaj prelaz sa Istočnog Vrha do Vrha Šljemena nije naporan jer se sve vrijeme krećemo na visini iznad 2400 m, hodajući po vršnom tjemenu Šljemena i njegovim zaobljenim krečnjačkim i travnatim glavicama. Ubroz stižemo i na Vrh

Šljemenu, odakle imamo vizuru Durmitora iz malo drugačijeg ugla, naročito što se tiče pogleda na duboko urezanu dolinu Velika Kalica u pravcu sjevera. Sa Vrha Šljemena pruža nam se impresivan prizor okomite zapadne stijene vitko izvijenog Istočnog Vrha, koji se ispred nas sunovratuje u dolinu Velika Kalica.

Iako smo se popeli na oba vrha Šljemena, nudi nam se privilegija da nastavimo našu turu do još jednog vrha u nastavku masiva Šljemena. To je Milošev Tok (2426 m), vrh koji se nadovezuje na masiv Šljemena iako je od njega odvojen manjom udolinom u kojoj se nalazi Miloševa lokva, po kojoj i nosi ime. Ovim nastavkom ture od Vrha Šljemena do Miloševog Toka, u dužini od 800 m, u prilici smo da u cijelosti upoznamo veliko prostranstvo Šljemena i ugledamo stjenoviti cirk Ledeni do ispod stijena Miloševog Toka.

SILAZAK: Silazak stazom uspona.

DUŽINA TURE: Uspon: 4 h; Silazak: 2.30 h; Ukupno: 6.30 h

VISINSKA RAZLIKA: 1040 m

MARKACIJA: Markirana staza u cijelosti.

UPOZORENJA: Tokom uspona na Šljeme nema eksponiranih detalja. Ukoliko se zimi uspinjate na Šljeme, savjetujte se da se kod izlaska na vršni plato Šljemena kretanje nastavlja sredinom platoa, a ne bliže ivici stijena nadvijenih nad dubokom dolinom Velika Kalica, zbog rizika odlamnja snježnih streha.

KARTA: Durmitor, 1 : 25 000, Autor: Branislav Cerović

Tekst i fotografije:
mr Vlado Vujišić

BANDIJEVNA 2409 m „Zastava“ iznad tri doline

Južna stena Bandijerne
iz doline Surutke

Preko puta jugozapadnog dijela masiva Šljemena i obližnjeg Miloševog Toka nalazi se vrh Bandijerna 2409 m, još jedan od viših vrhova Durmitora, čija visina premašuje 2400 m. Ime Bandijerna (italijanska riječ bandiera - zastava) ovaj vrh nije dobio slučajno. Bandijerna je vrh oblika šiljate kupe sa strmim padinama koji se uzdiže iznad tri doline - Ledenoš dola i Suvog lica kao nastavaka Lokvica, Surutke, povезane sa Valovitim dolom i Suvim tavanimima, i najzad cirka Mliječnog dola i Zelenog vira i Trojnog prevoja nad njima. Bandijerna predstavlja jedan od najviših i najljepših vrhova Durmitora kao i izvanredan vidikovac na centralni i južni dio Durmitora. Nalazi se u sredini jugozapadnog dijela masiva Durmitora, između dugačkog masiva Šljemena i vrhova Zupci, Šareni Pasovi i Prutaš.

Što se tiče prvih penjačkih uspona u stjenama Bandijerne, slovenački alpinisti iz AO Jesenice - Zalokar, Dimitrov, Ferjan i dr Andrej Zupančič - popeli su se 1955. godine dvama smjerovima u sjevernoj stjeni Bandijerne, da bi 1964. godine slovenački alpinista iz Mojstrane Janez Brojan ispenjao sjeveroistočni stjenoviti stub između Bandijerne i Miloševog Toka.

Sa svih strana Bandijerna izgleda imponantno. Njena južna stijena dominira iznad Valovitog dola i Suvih tavanica, njena zapadna strana strana uzdiže se iznad prelijepog Trojnog prevoja i cirka Zelenog vira, dok se njen izrazitno jugozapadni padinama Bandijerne.

stjenovito lice strmo obrušava prema cirku Ledeni do. Bandijernu okružuju vrhovi Milošev Tok i Šljeme na sjeveroistoku, Zupci na jugozapadu i Minin Bogaz na sjeveru. Svi usponi na Bandijernu vode preko Trojnog prevoja (2245 m), bez obzira da li se Bandijerni pristupa pravcima Lokvice - Suvo lice, Velika Kalica - Ledeni do, Sedlo - Valoviti do - Suvih tavanica, Dobri do - Urdeni do - Mliječni do - Zeleni vir ili Škrka - Samar - Zeleni vir.

Bandijerna je veoma privlačan i atraktivitan vrh koji krase uspon njegovom strmom jugozapadnom travnatom stranom, blizina impresivnih najviših vrhova Durmitora kao i pogled sa vrha na njih. Na vrhu Bandijerne obuzima nas oduševljenje i ispunjenje neopisivom širokom panoratom durmitorskih vrhova i dolina. Odmah shvatimo zašto ovaj vrh nosi ime Bandijerna (Zastava). Prosto ne znamo gdje prije da gledamo. Da li prema sjeveru i istoku prema vrhovima Terzinog Bogača, Međeda, Šljemena, Miloševog Toka i dolinama Lokvice i Ledeni do, da li prema jugu u pravcu Zubaca, Šarenih Pasova i Prutaša ili pak u pravcu zapada ka Mininom Bogazu i dvojcu durmitorskog gorostasa - Bobotovom kuku i Bezimenom Vrhu, čiji oštiri i nazubljeni vrhovi paraju oblaci i nebo. Ono što Bandijerna posebno nudi jeste mogućnost izuzetno inspirišućeg i atraktivnog zimskog uspona na ovaj vrh iz Žabljaka preko doline Lokvice, Suvog lica i Trojnog prevoja. Završna dionica uspona na vrh kreće sa Trojnog prevoja jugozapadnim padinama Bandijerne.

Zimski pogled sa vrha Bandijerne na Bobotov kuk, Bezimeni Vrh, Prutaš, Minin Bogaz, Šljeme, Terzin Bogaz i ostale najviše vrhove izuzetno je impresivan i jedan od najljepših na Durmitoru.

U ljetnim uslovima bez snijega, Bandijerni se najčešće pristupa pravcima Crno jezero - Lokvice - Suvo lice - Trojni prevoj i Sedlo - Valoviti do - Suvih tavanica - Trojni prevoj. U Lokvicama se nalaze male katuškućice u kojima je moguće bivakovati u sopstvenim vrećama za spavanje i odatle nastaviti uspon preko Suvog lica i Trojnog prevoja na vrh Bandijerne. U drugom slučaju, pristup vodi od prevoja Sedlo (1907 m) kroz Uvitu Gredu (2199 m) i nastavlja se dolinom Valoviti do sve do platoa zvanog Suvih tavanica, odakle počinje uspon po travnatim padinama do Trojnog prevoja i njegovog širokog i pitomog travnatog platoa, pogodnog za postavljanje šatora, odmor i pripremu za završni uspon na vrh Bandijerna. Pristup sa Sedla ujedno je i najkraći pristup na Bandijernu.

U povratku sa vrha moguće je sa Trojnog prevoja spustiti se u pravcu Žabljaka preko Suvog lica i Lokvice, kao i vratiti se na Sedlo preko Valovitog dola i kroz Uvitu Gredu, dok se spuštanje u Dobri do može uraditi preko Surutke i Zelenog vira i Mliječnog i Urdene dola.

Bandijerna preko Sedla i Suvih tavanica

Prevoj Sedlo (1907 m) - prevoj u Uvitu Gredu (2140 m) - Valoviti do (2091 m)

Pogled na Trojni prevoj i masiv Durmitora sa vrha Bandijerne

- Suvih tavanica (2150 m) - Trojni prevoj (2245 m) - Bandijerna (2409 m)

ISHODIŠTE: Prevoj Sedlo (1907 m) udaljen 13,5 km od Žabljaka asfaltnim putem Žabljak-Virak-Trsa. Od Žabljaka asfaltnim putem u pravcu Šavnika oko 5 km, a zatim desno na put Virak-Trsa, prolazeći pored Pošćenskog kraja ivicom živopisne Pošćenske doline u pravcu prevoja Sedlo još 8,5 kilometara. Prostrani plato na Sedlu pogodan je za parkiranje vozila. Tu nas dočekuje orientaciona tabla za Bobotov Kuk, odakle kreće markirana staza.

USPON: Sa prevoja Sedlo (1907 m) krećemo blago se penjući stazom preko široke travnate glavice u pravcu Uvite Grede, ispod koje nastavljamo uzanom stazom sve do njenog završetka ispod jedne stijene. Pomoću sajle penjemo se oko dva metra lijevo uz stijenu, da bismo zakoračili na usku stazu širine 20-30 cm, koja prolazi desno iznad 30-40 m visoke provalije. Ovaj dio staze dužine je 10-15 m i zahtjeva veoma oprezno kretanje iako postoji osiguravajuća sajla. Nakon prolaska ove eksponirane dionice, uspinjemo se uz 40 m stjenovitu barijeru korišćenjem sajle i hvatanjem za stijene. Prešavši barijeru nastavljamo uzanom travnatom terasom, a zatim kroz strmu ljevkastu uvalicu do prevoja u Uvitu Gredu, koji razdvaja Uvitu Gredu (2199 m) od istočnog, stjenovitog izdanka Vjetrenih Brda (2231 m). Odavde nastavljamo stazom i stizećemo na prag Valovitog dola, odakle nam se otvara pogled na impresivne stjenovite

vrhove Zubaca (2309 m), iza kojih dominira stjenovita piramida Bobotovog kuka. Ovo je jedna od najinspirativnijih staza na Durmitoru. Sa desne strane, iznad visokih sipara, izdižu se vrhovi Milošev Tok (2426 m) i Bandijerna (2409 m) a iza njih i Minin Bogaz (2387 m), dok sa lijeve strane vidimo Vjetrena Brda i iza njih čudesne Šarene Pasove, koji su od znatno višeg masiva Bobotovog kuka i Đevojke razdvojeni poput slova V urezanim prevojem Samar (2075 m).

Prolaskom široke barijere Suvih tavanica (2150 m), smještene između Vjetrenih Brda i Bandijerne, napuštamo markiranu stazu ka Bobotovom kuku i krećemo desno sa Suvih tavanica travnatom padinom uzbrdo ka Trojnog prevoju, vidljivom između Zubaca sa lijeve i Bandijerne sa desne strane. Nakon dvadesetak minuta uspona preko bujnog travnatog busenja i kamenih ploča, izlazimo na Trojni prevoj i njegovo prostrano travnato tjeme. Trojni prevoj predstavlja spoj tri grebena - Bandijerne, Mininog Bogaza i Zubaca, koji su međusobno povezani travnatim bedemima koji u formi trougla okružuju kotlinu ovog prevoja. Specifičnost ovog prevoja je u tome što se sa njega može sći u tri doline. Sa platoa između Mininog Bogaza i Zubaca silazi se u cirk Zelenog vira, sa platoa između Bandijerne i Zubaca silazi se u cirk Surutka, sa platoa između Bandijerne i Mininog Bogaza silazi se u džinovsku dolinu Lokvice. Zbog toga je ovaj prevoj dobio ime Trojni prevoj (2245 m) i

u masivu Durmitora sa kojeg se pružaju izvanredni pogledi na kolosalne vrhove i tri duboke doline ispod njih.

Od Trojnog prevoja do vrha Bandijerne preostaje nam još da savladamo 164 visinska metra. Nastavljamo uspon na Bandijernu njenom stromom zapadnom stranom po širokom i preglednom terenu, prelazeći travnato busenje, stjenovite ploče i sitno kamenje. Nakon 15 minuta uspona travnatom padinom prošaranom kamenim pločama skrećemo blago udesno, bliže stijenama sa desne strane i prolazeći pored njih ubrzo izlazimo na greben sa kojeg vidimo južnu stranu Bandijerne. Odavde moramo skrenuti lijevo prateći greben koji nas za pet minuta dovodi na tjeme vrha Bandijerne, gdje nas dočekuje veleljepna panorama najviših vrhova Durmitora iznad dubokih dolina.

SILAZAK: Silazak stazom uspona.

DUŽINA TURE: Uspon: 2h; Silazak: 1.30h; Ukupno: 3.30h

VISINSKA RAZLIKA: 502 m

MARKACIJA: Markirana je staza od Sedla do Suvih tavanica, dok je dionica Suvih tavanica - Trojni prevoj - Bandijerna nemarkirana iako je na ovoj nemarkiranoj dionici potpuno prohodan teren uz jednostavnu orientaciju u prostoru.

UPOZORENJA: Neophodan oprez na eksponiranoj uskoj stazi kod prelaska padina Uvite Grede koja je osigurana sajmom.

KARTA: Durmitor, 1:25000, Autor: Branislav Cerović

Vrhovi Himalaja
Foto: Privatna arhiva

Decenija velikog uspjeha nikšićkog "Javorka"

Tog 23. maja 2010. godine Đorđije Vujičić, Dragutin Šlagi Vujović i Marko Blečić zoru su dočekali na 8.848 metara visokom Mont Everestu

Piše: Jelena Jovanović

Decenija je i koji mjesec više od kada su trojica alpinista nikšićkog "Javorka" izdigli crnogorsko planinarsko narenje na najveći nivo i iznjeli crnogorsku zastavu na krov svijeta.

Dva neuspjela pokušaja su iza planinara "Javorka" kada je u pitanju pohod na najveći vrh svijeta. 9. maja 1996. godine osmnaest članova društva je učestvovalo u ekspediciji Everest 1996. Uspon je planiran zapadnim grebenom kuda je naša čuvena jugoslovenska ekspedicija uspjela da stane na vrh 1979. godine ali dolaskom u Nepal dobijena je dozvola za penjanje Everesta preko južnog sedla kuda su i prvi osvajači Everesta dosegli vrh i naših tri penjača sa svojim šerpasima su postavljajući cijelu instalaciju došli do nekih 8800m i zbog lošeg vremena bili prinuđeni da se povuku nazad, noć posle njihovog povratka desila se tragedija kad su Rob Hol, Skot Fišer kao i nekoliko njihovih klijenata izgubili život vraćajući se sa vrha.

Drugi pokušaj je bio 2009. godine na godišnjicu od prvog jugoslovenskog uspješnog uspona kad je jedan vlasnik agencije iz Srbije došao na ideju da okupi penjače iz svih bivših republika Jugoslavije i organizuje uspon. Pet crnogorskih planinara je predstavljalo Crnu Goru u toj ekspediciji. Vođenje se pokazalo lošim kao i sastav ekspedicije tako da je ta ekspedijija došla do nekih 7600m i tu se završila. Nije se odustajalo od nauma da crnogorska noge kroči i na najvišu tačku planete zemlje Mont Everest 8848 m.n.m.

Tog 23. maja 2010. godine Đorđije Vujičić, Dragutin Šlagi Vu-

jović i Marko Blečić zoru su dočekali na 8.848 metara visokom Mont Everestu.

Dok su njihove porodice, prijatelji i klupske drugari strepili i čekali vijesti sa Himalaja, trojica Nikšićana skupa su pisala istoriju crnogorskog planinarstva.

Na **krov svijeta** prvi je zakoračio Marko Blečić. Učinio je to oko tri sata poslije ponoći. Dvadeset minuta kasnije na vrh je izšao Đorđije Vujičić, a poslije još dvadeset Dragutin Šlagi Vujović. Ekipa koja se rijetko razdvaja, rastala se nekoliko sati prije toga, na oko 8.300 metara nadmorske visine i ka 8.848 metara krenuli svaki sa svojim šerpasom. Grabili su korak po korak, strpljivo i hrabro odolijevali jakim udarima vjetra, izuzetno niskoj temperaturi, manjku kiseonika.

Uspjeli su da se izbore sa svim čudima srove planine koja je njihovu upornost i strpljivost nagradila puštajući ih da zakorače na njen vrh i da bezbjedno siđu niz njene padine.

Danas, deceniju kasnije, sjećanja na podvig koji je zadivio Crnu Goru još ne blijede. Na skoro svim planinarskim druženjima na kojima se pojave, oko njih se napravi gužva i mi, koji smo život posvetili planini, slušamo o

Himalajima, snijegu i ledu kojim su okovani, ljudima koji nisu imali sreće da se vrate sa te planine i čije ledene humke opominju. Svjesni da "izlazak" na **krov svijeta** nije došao tek tako, već je nagrada za sve korake koje su njih trojica napravili

po crnogorskim i svjetskim planinama, uvijek ih slušamo sa istom pažnjom. Znamo da su tome prethodile noći prespavane u bivaku, vučoj jazbini, hiljade kilometara pređenih ka vrhovima koje su pohodili...

Vujičić, Vujović i Blečić iz planinarskih su porodica, slavu "Javorka" prinosili su njihovi očevi, stričevi, braća... Prve planinarske korake napravili su čim su prohodali, pa je, za one koji ih znaju, Everest bio logičan sljed. Ipak, samo oni znaju koliko je bilo neizvjesnosti u himalajskom ledu i snijegu u kom su proveli 68 dana, koliko je trajala ekspedicija i koliko je bilo teško napraviti sportski podvig koji je upisao Crnu Goru kao 65. državu svijeta čija zastava je iznijeta na Mont Everest. Pamtim trenutak kada mi je u zoru zazvonio telefon i Šlagiju suprugu Tamaru koja mi je javila da su uspjeli.

Iako nikada nisam sumnjala u njih, tek tada se smirio nemir koji je danima podsjećao na to gdje je trojac iz našeg Javorka i što sve može da krene po zlu.

Prvo javljanje skajpom i pogled na njihove opektotine od sunca i promrzline vratilo me u led i snijeg koji smo skupa gazili.

Oni su heroji. Naši - klupski, planinarski, državni. Od njih sam, naročito od Šlagija učila prve planinarske korake i po-djednako sam se radovala njihovom uspjehu kao da je lično moj.

Čekala sam da dođu i nama, koji o Everestu sanjamo, pričaju svaki detalj. I jesu. Slušala sam ih nebrojeno puta od kada su došli sa Himalaja i pitala, kao i većina nas o hladnoći, olujnim udarima vjetra, timskom radu, pripremama koje su trajale četiri godine. O svemu su pričali.

Šlagi uvijek ponovi da je na visini na koju naš organizam nije navikao najvažnije odrediti tempo hoda koji mu neće naškoditi u takvim, specifičnim uslovima.

Ko zna koliko sam puta, u planini, pitala kako izgleda **krov svijeta**, na kom su oni stajali po oko 10 minuta jer je sve preko toga opasno je zbog hladnoće, ali i slušala koliko je povratak u bazni kamp zahtjevan i opasan i da se najčešće tada gine.

Možda najdirljivije, što pamtim, je dok pričaju o svom susretu na vrhu. Sve dok se nisu vidjeli na 8.848 metara, od mjesta na kom su se rastali nisu znali ništa jedan za drugog.

Tu, na **krov svijeta**, njihove emocije bile su pomješane - sreća jer su svi živi, dobrog zdravstvenog stanja, sa dovoljno snage za povratak, ponos koji ih je preplavio zbog velike stvari koju su uradili, a onda i sjeta jer su svjesni da su oni koji ih

Na krov svijeta
Foto: Privatna arhiva

čekaju kućama strepjeli duže od dva mjeseca.

Negdje smo na Durmitoru, slušam o Everestu ko zna koji put i netremice gledam u Šlagija kao da se prvi put vidimo od njihovog povratka.

Urežuju mi se u glavu rečenice - "Za povratak je potrebna velika snaga i koncentracija, nesreće u planini najčešće se dešavaju pri silasku sa vrha", "Snaga i koncentracija čuvaju život na tim visinama", "Nismo imali previše vremena za radovanje na vrhu, već smo odmah razmišljali kako da se što bezbjednije vratimo"...

A onda, priča o tijelima alpinista koja su zauvijek okovana snijegom na padinama Himalaja. Tu su da opominju.

Ta planina zauvijek je, u svom ledu, zadržala brojne vrhunske alpiniste i planinare svijeta. Neki su stradali u lavinama, neki zbog greške, druge sreća nije poslužila, niti ih je planina sačuvala...

Gledam fotografije - svaka priča svoju priču, mislima sam tamo, na meni nedostižnim Himalajima. Ne zavidim, srećna sam što je neko od nas uspio da dosanja himalajske snove i što imamo od koga da slušamo o tom planini. Upijam svaku riječ - pripreme za odlazak na Himalaje najvažnije su. I fizičke i psihičke.

Malo ko od nas koji planinare nije poželio da krene ka Everestu posle njihove priče. Ne zato što mislimo da mi to možemo, naprotiv, kako bi ispitali sebe i svoje mogućnosti, a onda pitanja čiji odgovori nas spuštaju na zemlju i zadržavaju na nekoj, za nas dostupnoj visini.

Jesam li spremna za toliko odricanja? Da li sam sposobna da danima, okovana ledom, u šatoru na visini na kojoj nikad nisam bila bijem borbu sa najtežim uslovima, nedostatkom kiseonika, hladnoćom od koje se krv ledi u žilama, samom sobom? Da li sam spremna da gledam smrt u oči danima i noćima?

Posle svakog odgovora, kao pokvarena gramofonska ploča vraćam u glavi priču o zaledenim rukama, nogama, licu... tijelu koje se ne može ugrijati, temperaturi koja je nekoliko desetina podioka ispod nule, "zoni smrti" iznad koje se tijelo maltene gasi... Godinama spremanja, odricanja, kondicionim treninzima na crnogorskim planinama, pješačenju satima sa teškim rancem na ledima, visinskim pripremama... A onda se sjetim strepnje za Šlagiju, Đoka i Bleku u danima kada nisu mogli da se jave i znati da je s razlogom njima pripalo da ostvare generacijski san našeg "Javorka" i budu prvi, a za sada i jedini iz Crne Gore koji su stajali na **krov svijeta** i bezbjedno sišli sa njega.

Dan kada su pomjerene granice crnogorskog alpinizma

Uspon na MANASLU 8163m

Na vrhu Manaslu
Milan i Dragan, 2008.

Crnogorski alpinisti, članovi PK "Komovi" iz Podgorice, Milan Radović i Dragan Bulatović popeli su se 4. oktobra 2008. na himalajski vrh Manaslu visok 8163 metra. Bio je to istorijski uspjeh, toga dana prvi put se zavirila crnogorska zastava na jednom himalajskom osamhiljadašu. Ovo vrhunsko planinarsko dostignuće naši alpinisti su ostvarili u okviru međunarodne ekspedicije, koju je organizovao beogradski "Extreme Summit Team", pod vođstvom proslavljenog alpiniste i lidera brojnih međunarodnih ekspedicija Dragana Jaćimovića.

Manaslu je jedan od četrnaest vrhova u Himalajima koji prelaze 8 hiljada metara, dominira masivom Gurkha i sa svojih 8163 m predstavlja osmi najviši vrh na svijetu. Međutim, zbog brojnih opasnosti i tehničke zahtjevnosti ovaj se vrh svrstava među najzahtjevnije osamhiljadaše. Najveće opasnosti na

ruti su vrlo eksponirane padine, brojne ledničke pukotine i sniježni seraci na središnjem dijelu rute između kampova C1 i C2, kao i česte lavine u strim kuloarima kroz koje vodi ruta. Manaslu koji još nazivaju i "Planina Duše" (od sanskrtske riječi „Manasa“ što znači duša) prvi su popeli, nakon nekoliko neuspješnih ekspedicija, Japanci 1956. godine, dok je prvi zimski uspon izvela poljska ekspedicija koju je vodio Krzysztof Wielicki. Od prvog uspona 1956. pa do 2008. godine, na ovaj vrh se, za 52 godine, popelo svega 308 planinara, dok je za to vrijeme poginulo 63, pa se ovaj vrh svrstava u red onih sa najvećim procentom smrtnosti.

O veličini i značaju podviga koji su 4. oktobra 2008. godine izveli naši alpinisti Radović i Bulatović, sa još osmoro alpinista iz međunarodnog tima, najbolje govore riječi koje je u svom ekspediciskom dnevniku zapisao vođa Dragan

Vrhovi Manaslu
Foto: P.N.

Obuka instruktora za vodiče
Foto: P.N.

Planinarski savez Crne Gore dobio licencu za osposobljavanje planinskih vodiča

Školovanje licenciranih planinskih vodiča u Crnoj Gori može da počne

Planinarski savez Crne Gore dobio je licencu za rad "Organizator obrazovanje odraslih" za izvođenje Programa osposobljavanja za zanimanje planinski vodič/planinska vodičkinja. Imajući u vidu da je jedan od najvažnijih zadataka Planinarskog saveza Crne Gore, definisan članom 5. Statuta Planinarskog saveza stručno osposobljavanje planinara za potrebe razvoja planinarstva u Crnoj Gori, a isto tako polazeći od činjenice da razvoj turizma, posebno planinskog, ima najviši prioritet među privrednim granama Crne Gore, potpuno je logično i prirođeno da se PSCG licencira za školovanje planinskih vodiča. Crnogorske planine imaju veliki turistički potencijala koji treba oslobođati u narednom periodu. Za bezbjedan boravak planinara i drugih posjetilaca u planinama neophodno je imati obrazovane i kvalitetne planinske vodiče koji posjeduju adekvatna znanja i vještine. Zakonom o planinskim stazama definisana je oba-

veznost posjedovanja licence za obučene planinske vodiče.

Uvažavajući sve učestalije zahtjeve turističkih poslenika, Planinarski savez Crne Gore je prepoznao da nedovoljan broj obučenih planinskih vodiča, koji posjeduju odgovarajuće licence, kao značajnu barijeru za dalji razvoj planinarstva i planinskog turizma. Iz navedenih razloga, a cilju podrške razvoju turizma i planinarenja u Crnoj Gori, PSCG je još 2017. godine, donio Odluku da se uključi u proces školovanja planinskih vodiča. Licenca za rad je izdata u avgustu 2020. godine, od strane Ministarstva prosvjete na osnovu Zahtjeva, priloženog elaborate i druge propisane dokumentacije, te na osnovu detaljne provjere ispunjenosti prostornih, tehničkih i kadrovskih uslova, od strane posebne komisije.

Program obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje planinski vodič/planinska vodičkinja, u skladu za za-

konom, usvojen je od strane Nacionalnog savjeta, a način polaganja stručnog ispita, sadržaj izgled i način izdavanja licence utvrđen je drugim propisima. Usvojenim Programom obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje planinski vodič/planinska vodičkinja definisani su uslovi za realizaciju predmetnih oblasti, a Ispitnim katalogom su navedeni standardi, ishodi učenja i standardi znanja polaznika/ca.

Planinarski savez i klubovi koji ga čine, raspolažu stručnim kadrovima koji kompetentno mogu realizovati Program obrazovanja za ovo važno zanimanje. U realizaciji aktivnosti obuke Planinarski savez će uključiti i planinske vodiče koji posjeduju odgovarajuće sertifikate (za sada ih ima oko 30), kao i ostale stručne kadrove koji zadovoljavaju uslove za školovanje planinskih vodiča. Tokom 2021. godine biće organizovana obuka i polaganje ispita za zainteresovane kandidatice.

Za veću sigurnost i bolji imidž turističke destinacije

Crna Gora dobila prve licencirane vodiče za kanjoning

Pologanjem završnog ispita, 14. i 15. oktobra 2020. godine u kanjonu Praskvica kod Budve, okončan je Program obuke za vodiče kanjoninga koju su organizovali Planinarski savez Crne Gore i Komisija za kanjoning, uz podršku Nacionalne turističke organizacije Crne Gore, a u saradnji sa Kanjoning savezom Slovenije. Završni ispit, pred komisijom koju su činili iskusni instruktori CIC-a i Kanjoning saveza Slovenije polažila su tri kandidata, dok će ostala trojica imati priliku za popravni narednog proljeća.

Prethodno su svih šest kandidata prošli dva modula obuke. Prvi modul je realizovan u jesen 2017. godine u crnogorskim kanjonima, dok je drugi modul održan u jesen 2018. godine u kanjonima Slovenije, Italije i Švajcarske.

U cilju promocije adrenalinskog sporta kanjninga i stvaranja uslova za bezbjedno bavljenje što većeg broja ljudi ovim sportom, te u cilju proširenja i unapređenja turističke ponude, Planinarski savez Crne Gore je odlučuo da organizuje program obuke za kanjoning vodiče. Kanjonig kao sportska aktivnost u Crnoj Gori postoji već duži niz godina, ali je kao turistička atrakcija posebno postao popularan u zadnjih 10 godina. U pitanju je zahtjevna aktivnost koja pored fizicke spremnosti traži i tehničko iskustvo i opremu, a opasnosti koje postoje su brojne. S obzirom na činjenicu da u Crnoj Gori nije bilo licenciranih vodiča za kanjone, a postoji sve veće interesovanje stranih turista, smatrali smo da je, zbog sigurnosti, kao i dobrog imidža zemlje kao turističke destinacije bilo neophodno odraditi obuku za minimum 5 do 10 vodiča. Na javni poziv koji je raspisan 2017. godine javilo se 7 kandidata. Program obuke je izvođen u skladu sa Pravilnikom PSCG koji zadovoljava stroge standarde vodeće međunarodne organizacije za ovu oblast CIC iz Njemačke. Ugovor za sprovođenje programa obuke je potpisana sa Kanjoning savezom Slovenije, dok je 50 posto troškova obuke finansirala Nacionalna turistička organizacija.

Prvi licencirani kanjoning vodiči u našoj zemlji su Danilo Brajović, Janko Gardović i Strahinja Vojinović, njima će se od narednog proljeća (nakon polaganja popravnog ispita) pridružiti Miško Kosić, Bojan Bošković i Miroslav Karadžić. Oni su tokom programa obuke stekli osnovna znanja iz područja pedagogije, psihologije, menadžmenta u sportu, sportske medicine, metodike treninga, kao i sva osnovna znanja iz oblasti kanjoninga koja su potrebna za efikasno i bezbjedno vodenje grupe kroz kanjone. Dakle, kanjoning vodiči su u potpunosti obučeni da bezbjedno provedu turiste kroz kanjon, što podrazumjeva, teorijski i praktični rad, spašavanje iz kriznih situacija i pružanje prve pomoći.

Za sjećanje
Foto: P. N.

Pohod stazama Veljka Vlahovića

U subotu 5. septembra 2020. godine na Trmanju je sedmi put održana tradicionalna planinarska manifestacija "Stazom Veljka Vlahovića". Akcija je počela u 9 sati na magistralnom putu Podgorica - Kolašin, na lokalitetu Abisinija odakle je organizovana kolona planinara, antifašista i ljubitelja prirode krenula u pohod do Veljkove rodne kuće na Trmanju. Živopisnu planinsku stazu, dugu oko 8 km, učesnici su prešli za tri sata savladavši oko 800 metara visinske razlike

Kod spomenika na Trmanju, organizovan je prikidan program tokom koga su se učesnicima akcije, mještanima i gostima obratili organizatori i ugledni gости. Vjenac na bistu Veljka Vlahovića položili su Darko Bulatović, predsjednik Udruženja boraca NOR-a i antifašista Kolašina, Tatjana Ivanović iz Planinarskog saveza Crne Gore i Slavica Vlahović predstavnica MZ Trmanje.

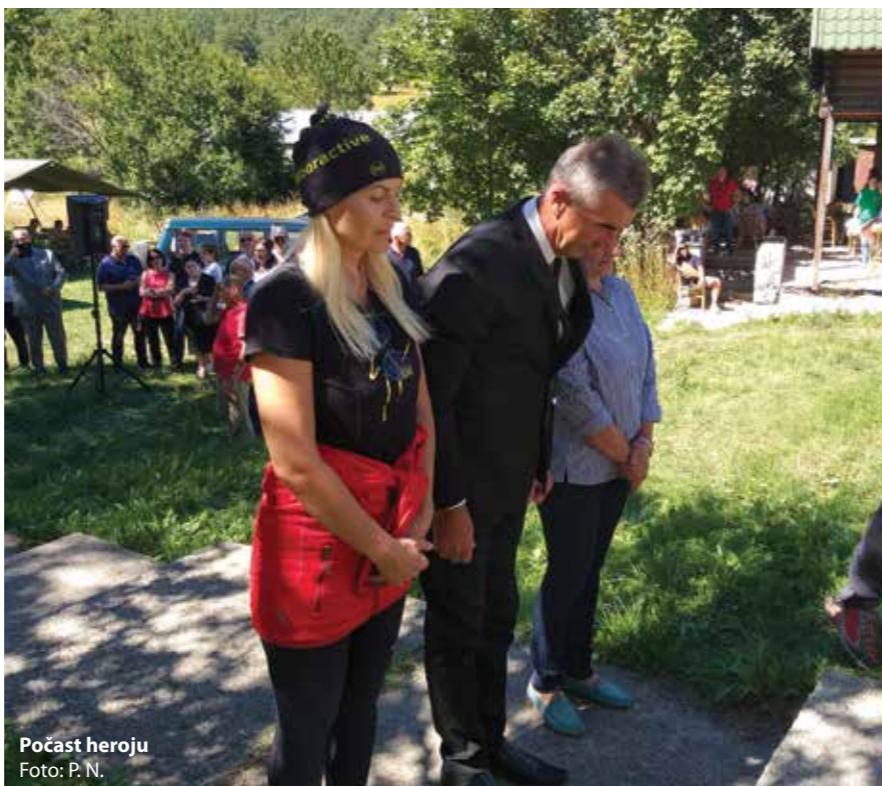
Prisutne je u ime Planinarskog saveza Crne Gore pozdravio predsjednik prof. dr Dragan Bulatović. On se zahvalio svim učesnicima manifestacije i posebno čestitao onima koji su toga dana prošli planinskom stazom od Abisinije do Trmanja, istakavši da bi svaki građanin Crne Gore trebalo makar jednom u životu da prode stazom "Veljka Vlahovića". Ne radi se o običnoj planinskoj stazi smatra Bulatović, već je "pohod

stazom "Veljka Vlahovića" planinarski pohod u nataknutnoj prirodi, ali i istorijsko putovanje u slavnu prošlost" i dodaje "Veljko je svojim životom i djelom zadužio Crnu Goru, ali se nameće utisak da mu se Crna Gora još nije odužila, kao što se nije valjano odužila ni mnogim drugim rovačkim i crnogorskim vitezovima, borcima za pravo čast i slobodu Crne Gore". Bulatović je kazao da je cilj manifestacije da se široj javno-

sti, naročito mladima približi svjetli lik i besmrtno djelo Veljka Vlahovića i da se tako na najbolji način promovišu ideali pravde, slobode i solidarnosti za koje se borio cijelog života. "Veljko se beskom-promisno borio protiv fašizma i svake nepravde, uvijek je bio na strani slabih i potlačenih, a uvijek odlučno protiv silnih i bahatih." Zato crnogorski planinari i antifašisti nastavlju svoj hod stazom Veljka Vlahovića, i 45 godina nakon njegove smrti jer na njegovo ime i djelo nikada nije pala ni jedna jedina sjenka. Staza Veljka Vlahovića vodi pravom cilju, vodi pravdi i slobodi, vodi u ljepšu i svjetliju budućnost, zaključio je na kraju Bulatović.

Predsjednik Opštine Kolašin Milosav Bulatović pozdravio je prisutne i izrazio uvjerenje da će ova manifestacija iz godine u godinu bivati masovnija, te da će je Opština Kolašin i ubuduće podržavati. U emotivnom obraćanju on je pored Veljka Vlahovića istakao i junasťvo i vrline njegovog oca Milinka, braće Branka i Dušana i sestre Dunje.

Predsjednica Vrhovnog suda Vesna Medenica nadahnuto je govorila o ovom velikanu crnogorske istorije. Niko kao Veljko Vlahović nije tako lijepo opisao Crnu Goru njene planine i njenu slobod-

Počast heroju
Foto: P. N.

du. Medenica je to potkrijepila dijelom tog opisa koji je pročitala.

U svom obraćanju predsjednik SUB-NOR-a Zuvdija Hodžić sa prisutnima je

podijelio sjećanje na susret sa Veljkom Vlahovićem krajem šezdesetih godina prošlog vijeka.

Zoja Bojanović Lalović, odbornica u Skupštini Glavnog grada i direktorica podgoričke Gimnazije "Slobodan Škerović" u svom obraćanju je istakla da je za Trmanje vežu najljepše uspomene iz djetinjstva, gdje je kod svoje ujčevine provodila vrijeme i slušala priče o velikanu naše istorije Veljku Vlahoviću. Upravo tamo je naučila kako se voli svoja zemlja i kako se možemo pred svima ponositi našim slavnim precima.

Na samom kraju, pjesnik Budo Vlahović koji piše o Rovcima, Crnoj Gori, kamenu rovačkom, pa i o ruži majskoj i lijepoj ženi pročitao je nekoliko svojih pjesama i pobrao aplauze prisutnih.

Program je nadahnuto vodio poznati kolašinski glumac Đordije Tatić.

Organizatori ovogodišnje manifestacije bili su: Planinarski savez Crne Gore, PK "Visokogorci Crne Gore", KVP "Kapetan", SRD "Montenegro tim" i PK "Montenegro tim" zajedno sa SUBNOR-om Crne Gore i Mjesnom zajednicom Trmanje. Oni su za sve učesnike manifestacije obezbijedili ručak (vojnički pulovi) i osvježenje u obliku hladnog piva i sokova.

Manifestaciju su podržali Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo odbrane i Opština Kolašin. Organizatori su zahvalni na podršci i kolašinskom Domu zdravlja i Odjelenju bezbjednosti.

Sa takmičarske staze
Orjen, 2020.

Održan Planinski festival Orjen 2020

U organizaciji Planinarskog saveza Crne Gore, a sa Planinarskim klubom "Subra" kao domaćinom, od 26-28. juna uspješno je održana manifestacija Planinski festival "Orjen 2020", sa više od sto učesnika, najvećim dijelom članova planinarskih klubova iz Crne Gore. Od petka do nedjelje popodne, kod planinarskog doma „Za Vratlom“ (1160 m) i okolinim terenima, odvijali su se brojni raznoliki programi, od prezentacija i promocija, pa sve do planinarskih uspona i sportskih takmičenja.

Na otvaranju manifestacije, prisutnima se obratio predsjednik Planinarskog saveza Crne Gore Dragan Bulatović. Ispred domaćina, gostima je dobrodošlicu poželjela Iva Verigo, članica UO PK "Subra", kao i direktorica Agencije za razvoj i zaštitu Orjena Milja Vitorović. Iste večeri je upriličena promocija desetog, jubilarnog izdanja „Planinarskih novina“, glasnika Planinarskog saveza Crne Gore, kao i književno veče sa citatima

Sa vrha Subra

odломaka pobjednika na konkursu za kratku priču na temu planine i planinarenja. Večer je zaključila prezentacija „Everest“, Dragutina Vujovića (SRD „Javorak“), posvećena uspomeni 10 godina od crnogorskog osvajanja „Krova svijeta“.

Glavni događaj IV Planinarskog festivala, bio je uspon na 1679 m visoku Subru, izveden u subotu, zahtjevnijom stazom preko Simove pećine i Subrine kapije, sa povratkom kroz uvijek atraktivne Subrine platoe i posjetu Vilinom guvnu. Zahvaljujući izboru dvije staze, učesnici su mogli u većoj mjeri da iskuse surovu ljestvu planine po kojoj je i sam klub-domaćin dobio ime davne 1934. godine. Planinarska tura je trajala oko 7 sati, nakon čega je slijedio zajednički ručak na otvorenom, kod planinarskog doma.

Tokom popodneva zainteresovani su imali priliku da osjete dozu adrenalina na obližnjem alpinističkom vježbalištu Radovića greda, penjući se pod stručnim nadzorom Danila Brajovića iz Alpinističko-speleološkog odsjeka Subre.

U bogatom večernjem programu održana je panel diskusija „Održivi razvoj planina“, u kojem su učestvovali Aleksandra Kapetanović, članica PK „Vjeverica“, ali i NVO „Ekspeditio“, arhitekta-konzervatorka, Dragan Bulatović, predsjednik PSCG, diplomirani ekonomista, doktor ekonomskih nauka i Vasilije Bušković, biolog, prirodnjak, preko 30 godina na poslovima vezanim za za-

stitu prirode. U diskusiji u kojoj je i publika aktivno učestvovala, a čiji je moderator bio Željko Starčević, (Agencija za razvoj i zaštitu Orjena i PK "Subra"), zajednički zaključak bio je da je održivi razvoj planina jedini način valorizacije ovog prirodnog i kulturnog blaga, ali uz nadzor struke i šire javnosti, koja mora imati sve relevantne informacije.

Prezentacija „Život na Orjenu”, koju je priredila Agencija za razvoj i zaštitu Orjena, dočarala je tradicionalni način života u teškim uslovima bezvodnosti, ali i prikazala neka narodna vjerovanja ovog kraja u natprirodna bića.

Kroz prezentaciju „Via Dinarica“ (Ante Romac-Sinj, Hrvatska), prikazan je na slikovit i sugestivan način prelazak ove izuzetno dugačke međunarodne planinarske transverzale koja kroz Dinaride povezuje Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Albaniju.

Veče je na kraju „začinjeno“ višesatnom zabavom na otvorenom sa muzikom u živo, sa obaveznim druženjem uz logor-

Dragutin Vujačić - Šlagi,
načelnik i trener
Foto: P. N.

sku vatru, čija toploća na planini prija čak i u ovim toplim ljetnim danima.

Treći dan festivala bio je posvećen sportskim događajima i u njegovom okviru je izvedeno takmičenje u planinskom trčanju „Orjensko srce“, na trasi dugačkoj 5,5 km, a zatim i takmičenje u planinarskoj orijentaciji. Prvo mjesto u apsolutnoj konkurenciji osvojio je Željko Dabović (AK „Niskogorci“), oborivši ujedno rekord staze (33:50.9). Kod žena, u apsolutnoj i konkurenciji mountain running lige PSCG, najbolja je bila Miluša Bošković (AK „Niskogorci“), takođe ostvarivši novi rekord staze (40:50.7).

Na takmičenju u planinarskoj orijentaciji u grupi seniora, prvo mjesto osvojila je ekipa „Momčine“ u sastavu: Nemanja Vukajlović, Mitar Andrijašević, Krsto Drobnjak, dok je u grupi juniora prvo mjesto osvojila ekipa „Poletarci“ u sastavu Vasilije Vujović, Boris Bukilić, Miloš Vujović.

Po završetku IV Planinskog festivala uručene se diplome i peharji najboljima, a svi učesnici trodnevног druženja među vrhovima Orjena su dobili učesničke diplome za pređene trase.

Zahvaljujemo se na pomoći u organizaciji manifestacije Ministarstvu sporta i mladih, Opštini Herceg Novi, Agenciji za razvoj i zaštitu Orjena, Turističkoj organizaciji Herceg Novi, JUK Herceg fest, Stanici granične policije Herceg Novi i Fakultetu za menadžment-Herceg Novi.

Takmičarska
staza kroz Subru
Foto: P. N.

Piše: Predsjednica PK "Gorica", Edita Files Brodaric

Žijeve i Ilijina glava

Patrolnom stazom

Od sredine maja, kad je PK Gorica započela sa organiziranim planinarskim aktivnostima, nakon korona pauze, pa sve do posljednjeg vikenda septembra, nijedan vikend nije bio propušten za boravak u planini. Zbog izuzetno lijepog vremena, nanizala se 21 akcija, što nismo postizali ni u normalnim okolnostima. Planirana putovanja i planinarenje u inostranstvu zamjenjeni su novim pravcima i planinama u Crnoj Gori do kojih nismo stizali prije. Tako smo i početkom septembra, umjesto odlaska u Albaniju i dolinu Teth, dodirnuli Albaniju na graničnom grebenu i vrhovima Žijeve i Ilijine glave. Izuzetno stabilan i sunčan vikend obećavao je pravu planinarsku avanturu i doživljaj. Dan ranije sastajemo se u popodnevnim satima u hostelu Mojan, preuređenoj nekadašnjoj vojnoj karauli u Jošanici, koji je otvoren od 2017. godine, i jedan je od najbolje uređenih hostela za planinare i ostale ljubitelje prirode u Crnoj Gori. Kasno popodne do sumraka, vrijeme ispunjavamo lagom planinarskom turom kroz selo Japan, livadama i šumama brda Jasterbić ispod Komova, u pravcu katuna Varde, i usput sagleđavamo padine i vrhove Ilijine glave sa druge strane - naš sutrašnji cilj. Ranom zorom oko 6 sati svi smo spremni za polazak. Sa nama je i Jovica Mišković dobri poznavalac ovog područja i velika pomoć u vođenju ture posebno kad treba izabrati najbolju varijantu ili prečicu, jer markacija nema. Krećemo od hostela sa 945 mnv, prelazimo most ispod kojeg započinje rijeka Perućica, spajanjem Mojanske i Desne rijeke, prečicama i makadamskim seoskim putevima prolazimo kroz zaselak Miškovića Žar i dolazimo na makadamski put koji vodi do katuna Ravni. Na katunu je izvor vode na 1545 mnv, jedna živa koliba sa stokom, a malo iznad njih oronuli objekat nekadašnje ljetne karaule. Nakon odmora nastavljamo strmo najkraćom stazom kroz bukovu šumu, padinom planine Bradavec do vrha Đurovac (1986 mnv). Ovo je jedan od najljepših vidikovaca i uspon samo do njega dovoljan je da bismo uživali u pogledu i osjetili čari ovog područja. Južno od Đurovca jasno se vide stjenovite litice Ilijine glave, a posebno uzak stjenoviti greben (Kelmendi steg) koji se isturi između Žijeve i Ilijine glave. Od Đurovca nastavljamo prema prevoju na 1895 mnv, koji vodi u pravcu doline i planine Asanac, stazom iznad katuna Rupa. Iznad nas lijepo se uočava vrh Žijeve glave (2174 mnv) sa barjakom na vrhu. Od prevoja počinje greben koji vodi do samog vrha ili se može nastaviti stazom do graničnog kamena, a odatle južnim grebenom do vrha. Mi

idemo prvom varijantom i nakon 6 sati uspona, umjerenim tempom, napokon dolazimo do vrha. Vidljivost sa vrha je izvanredna jer vidimo i Ljubišnju i vrhove Durmitora, najbliži su nam Komovi sa zapada, a istočno prepoznajemo vrhove Tomova glava i Biograd iznad doline Kuti, Greben, Visitor i Zeletin, posve su u daljinji brojni vrhovi Prokletija, južno dio gornjeg Seferca u Albaniji, zatim Vujova planina i Mojan i dalje Kučke planine, sjeverno Bjelasica. Od Žive glave započinje granična linija koja se nastavlja grebenom prema Ilijinoj glavi sa četiri grebena vrha (2129-2179 mnv) i travnatim padinama koje se spuštaju prema Albaniji u dužini od oko 3 km. Prelazimo preko Ilijine glave, neki preko vrhova, a neki prijećeći stazama ispod vrhova, i sastajemo se ispod posljednjeg vrha, na padini koja se blago spušta prema nižem vrhu iznad Gornjih voda i prevoju, iz kojeg se južno uzdiže Paunova glava (2086 mnv). Na padini nailazimo na krdo konja koji nesmetano pasu u ovoj divljini. Naš cilj je prevoj na 1980 mnv i silazak na nekadašnju patrolnu stazu, koja povezuje katun Ravni sa Mojanom. Ovo je i početak zatvaranja kruga našeg planinarenja i povratak do katuna Ravni. Silaskom na patrolnu stazu osjećamo pripeku sunca sa zapada ispod stijena Ilijine glave, a i voda je svima već pri kraju. Spašava nas hlad bukove šume negdje na pola puta do katuna. Nešto prije ulaska u šumu staza prolazi ispod kamene gromade na kojoj je spomen ploča vojniku graničaru Duji Pušariću iz Podgorice u Hrvatskoj, koji

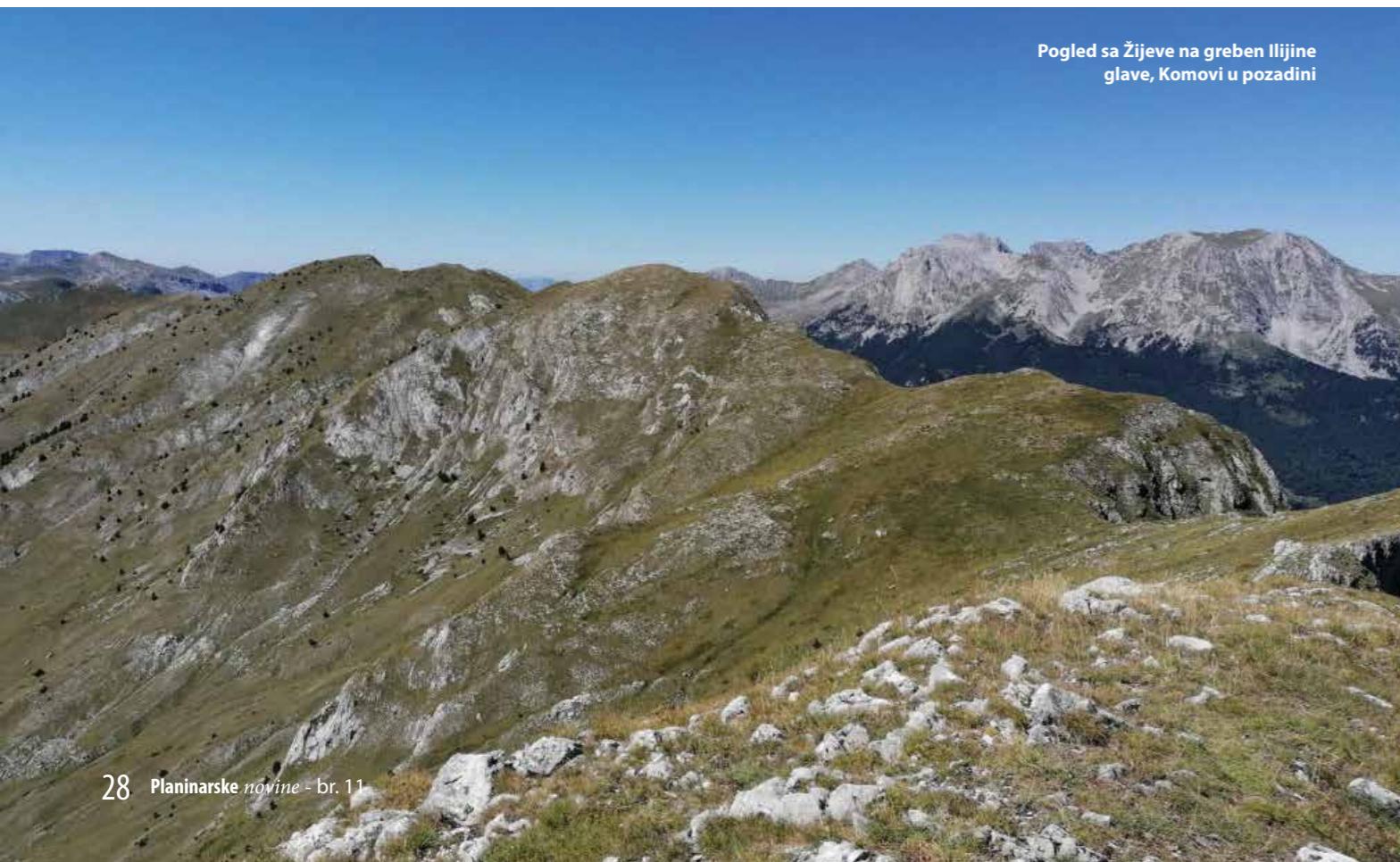

Silazak sa Ilijine glave

je život izgubio u graničnom incidentu 1952. godine i po kome je karaula u Jošanici do početka devedesetih nosila njegovo ime, a Andrijevica i Podgora u to vrijeme bili gradovi-pobratimi. Hladna izvorska voda i odmor na katunu Ravni osjećili su nas i učinili spremnim za brzi silazak do hostela Mojan. Nadomak hostela prolazimo kraj nove mHE na Mojanskoj rijeci koja je značajno promijenila okolinu neposredno uz rijeku, a zvukom rada turbina remeti ovu seosku idilu. Prije tri godine okupali smo se u Mojanskoj rijeci poslije us-

pona na Mojan, sada je to samo trag od rijeke uzvodno od mHE.

I na kraju planinarski rezime ture: Kondicionalna zahtjevna tura bez opasnih dijagonica K4/T2, u trajanju od 12 h, duga 22 km, ukupne visinske razlike 1400 m. Tura se može skratiti za oko 7 km i 600 m visinske razlike ako se terenskim kolima dode do katuna Ravni. Stazu je neophodno markirati posebno do Đurovca, kao i stazu prema Mojanu, te stazu preko Japana i Jastrebiča do kružne staze oko Komova na Vardi.

Pogled sa Žive na greben Ilijine glave, Komovi u pozadini

Speleološka avantura

Spuštanje u jamu u Majstorima na Lovćenu

Pristup jami
Foto: P. N.

Avantura kojom testiramo svoje psihofizičke sposobnosti. Zaista je i bilo tako, toliko težine užadi donijeti do same jame, izmijetiti iz jame, uspeti se uz uže toliko metara, blaža hipotermija od kapavica hladne vode i neizbjegni adrenalin koji dodatno iscrpljuje.

Dugo nijesmo imali ovako zahtjevnu avanturu, koja je zahtijevala veoma dobru fizičku spremu da se za 10 sati spušti i ispenje toliko vertikala u veoma nepriступačnim uslovima.

Spuštanje
Foto: P. N.

Jama je ispitana od strane speleologa iz Srbije. 2002 god ispitana je do 290m, a poslije do 388m dubine. U tadašnjoj ekspediciji učestvovalo je 26 članova. Juče smo bili samo Dejan i ja i spuštili se do 320m dubine.

Zbog nedostatka užadi dalje nijesmo mogli, jer smo neka dinamička užad koja nijesu za speleologiju postavljali duplo.

Tog 26. decembra oko 9 časova stižemo na pola puta od Ivanovih korita do sela

Majstori će se i nalazi jama. Pješice sa dosta teškom opremom prelazimo nekih 3km do same jame koja se nalazi u Južnom dijelu sela Majstori.

Na samom rubu jame ostavljamo poruku na papiru da smo u jami da ne bi некi slučajni prolaznik raskačio uže.

U 10h započinjemo sa spuštanjem, prva vertikala je 50m sa malo kosog terena u nastavku nekih 10m. Odmah slijedi druga vertikala 30m, opet malo strmog terena pa sljedeća 25m. Dolazimo u dijelu koji malo podsjeća na pećinu, tim dijelom koracamo 20m do sljedeće vertikale koja iznosi 35m.

A onda slijedi vertikalni sifon ukupno 130m, sa 4 male terasice, to jest zaglavljene stijene sa kojih smo navezivali sidišta.

Taj dio je najteži i najzahtjevniji. Speleolozi koji su je tad ispitivali s pravom su taj dio nazvali kišna dvorana. Dok smo izvodili spuštanje tog sifona, bili smo non stop izloženi kapanju vode sa ogromne visine te uske dvorane.

U daljem nastavku jama se sužava, avantura prerasta u kanjoning, sve više vode se slija, ali barem u tom dijelu nema kapanja.

Idemo dalje novom vertikalnom od 20m kroz uži dio i provlačenje kroz dio tek toliko da čovjek na bok može proći. Do ovog speleolozi iz Srbije 2002. god. su došli, a par godina kasnije nastavili do 388m dubine. Prolazimo taj dio i savladavamo još nekih 10m i dolazimo do nove vertikale od 20m poslije koje se otvara ponovo veća dvorana, ali nam tu nestaje užadi.

Oko 4 sata smo ukupno u jami i sa te tačke krećemo nazad.

Povratak ide kako treba sve do kišne dvorane to jeste ogromnog vertikalnog sifona ņe smo izloženi konstantnom kapanju vode sa ogromne visine pri temperaturi od 6 C, i to dok se penjemo uz užad..Dok se penjemo i nije problem, jer se penjanjem zagrijavamo, ali kada se stoji u mjestu hipotermija uzima pod svoje. Potpuno smo mokri, na 140m ispod tla u suvom dijelu jame skidamo svu garderobu sa sebe, presvlačimo suvi aktivni veš iz ruksaka, umotavamo neke djelove tijela astro folijom, kuvamo čaj i ovсenu kašu na gorioniku...Što nas zagrjava, vraća energiju i podiže moral. Poslije pauze od 45 minuta nastavljamo dalje.

U jamu smo već 8 sati. Sve je više vlažnih užadi koje treba izvući iz jame. To stvara veliki napor.. U jamu od živih stvorenja zatekli smo dosta slijepih miševa i na samoj zadnjoj vertikali pedesetak vrana.. Tako dok penjem uz uže na

toj zadnjoj vertikali preljeće me te silne vrane, komešaju u stijeni, grakću, pita-jući se odtkud ovi večeras.

Poslije nešto malo više od 10 sati u jami, napokon, izlazimo na površinu. Dobar osjećaj je udahnuti čist vazduh. Napolju je mrak i skoro 21h.

Na Majstorima nema telefonskog signala, i zato moramo brzo da se spakujemo i krenemo sa velikim teretom prema autu, jer Vuku smo rekli ako se ne javimo do 22h da krene prema jami i radio stanicom stupi sa nama u kontakt sa rubu jame da je nešto krenulo po zlu, ali avantura je prošla bez problema.

Ipak na putu prema autu primjećujemo dvije svjetiljke, to su Vuk I Tamara. Za svaki slučaj oni su se uputili malo ranije. Avantura je ukupno trajala 15 intezivnih sati.

Priznajem, ovo jesu veoma zahtjevne avanture koje nose dosta rizika, pogotovo ako tim čine dva čovjeka.

Došli smo u neku fazu kada nam se s vremenom na vrijeme traži nešto ovako da bi osjetili istinsku avanturu, da li zbog toliko tih nekih ekstremnih avantura koje su za nama, pa se ne zadovoljavamo ako to nije ovog dosegta.

Moje mišljenje je da speleologija nema tu energiju koju ima alpinizam, ali dobro nam i ovo dode u jesenjem periodu na našem obližnjem Lovćenu.

U svakom slučaju, osjećaj poslije ovakve avanture čovjeka resetuje da sagleda život iz najpozitivnijeg ugla i da se raduje svakom svitanju novog dana.

Učesnici avanture: Dejan i Rajko

PLANINARSKI SAVEZ CRNE GORE

Komisija za markacije, planinske staze, pješačke puteve i Registar

Shodno odredbama Zakona o planinskim stazama Stručna Komisija za markacije, planinske staze, pješačke puteve i Registar - svim korisnicima planinskih (planinarskih) staza u Crnoj Gori, daje slijedeće:

SAOPŠTENJE - OBAVJEŠTENJE

Poštovani planinari, korisnici planinarskih staza i ljubitelji prirode!

U cilju potpune bezbjednosti svih korisnika planinskih staza (a posebno pješačkih i planinarskih staza) nacionalne i lokalnih mreža u zimskom periodu obavještavamo vas da se :

a) privremeno zatvaraju za korišćenje od 01. decembra 2020. do 30. aprila 2021. god. sve uređene planinarske staze u primorskom i centralnom brdskom dijelu Crne Gore do **1.500 mm**

b) privremeno zatvaraju za korišćenje od 01. decembra 2020. do 30. juna 2021. god. sve uređene planinarske staze u planinskem dijelu Crne Gore iznad 1.500 mm.

Za korišćenje planinarskih staza koje su u nadležnosti održavanja PSCG **nijesu ni stvoreni uslovi** za korišćenje staza u primorskom i centralnom dijelu Crne Gore, posebno zbog pridržavanja donesenih mjera NKT za zaštitu zdravlja stanovništva od pandemije korona vi-

rusa. Obavještavamo vas da planinarske staze nacionalne i lokalne mreže **ne preporučujemo za korišćenje do daljeg**.

U planinskim područjima vremenske prilike su promjenljive, saobraćaj ne funkcioniše redovno, a ograničen je boravak i zabranjen prelazak državne granice (na tačkama prelaza) zbog opasnosti po bezbjednost i zdravlje korisnika te su i ove staze po istom osnovu **zatvorene do daljnog**.

Staze će se načelno otvoriti za korišćenje u aprilu 2021. uz saglasnost Ministarstva sporta, Ministarstva održivog razvoja i turizma, (odnosno novih resornih Ministarstava), preporka Nacionalnog koordinacionog tijela (NKT), o čemu ćete pravovremenon biti obavješteni. shodno propisima. i Zakonu o planinskim stazama.

Ne preporučuje se masovno korišćenje planinarskih staza nacionalne i lokalne mreže, mimo propisanih mjera NKT do daljeg.

PSCG, planinarski klubovi i stručna služba ne snose nikakvu odgovornost prema korisnicima staza a posebno sa takozvanima "vodičima", niti preuzima odgovornost za postupke onih koji krše donijete mjere ili koriste samoinicativno staze.

Dragi planinari i drugi korisnici staza nacionalne i lokalnih mreža, čuvajući svoje zdravje, ovog puta čuvamo i druge, a posebno i životnu sredinu. Strpite se i pridržavajte preporka PSCG i NKT. Biće tura, a posebno poslova oko uređenja staza, takmičenja i druženja u prirodi.

**UPOZORAVAMO i ovom prilikom:
STAZE KORISTITE NA SOPSTVENU ODGOVORNOST!**

U Podgorici, 16.11.2020. godine

PO OVLAŠTENJU UO PSCG
Načelnik komisije
Pavle S Bandović s.r.

U zaleđu Kotora
Foto: P. N.

Međunarodni dan planina – 11. decembar 2020.

Apel EUMA-e (Evropske planinarske asocijacije)

Volimo i poštujmo planine, posebno u vremenu pandemije Covid 19 i klimatskih promjena!

Zimsko planinarenje i turno skijanje su trenutno posebno popularni zbog malog rizika od zaraze Covid 19 u planinama. Sa druge strane, ni same planine ne strahuju od veće ili manje opasnosti od zaraze. One ostaju iste kao što su uvijek i bile! Opet ni mi, planinari i alpinisti, iako možda nijesmo zaraženi, ne znači da smo u planini sigurni i zaštićeni od drugih mogućih nesreća, naročito povredivanja, padova ili pak od usova i lavina. Sa većim brojem neiskusnih planinara u planinama, svi ti rizici se mogu povećati.

Stoga vas pozivamo da u planini budete izuzetno oprezni, kako u konačnom nebi izložili dodatnim većim opasno-

stima naročito one ljudi koji bi možda trebali da vas spašavaju. Zbog svega toga i spasioci iz Gorske službe spašavanja moraju biti spremni da se nose sa većim rizicima tokom svojih akcija spašavanja kada u planinama dođe do ljudskih nesreća i povredivanja. Dodatno, tokom tih akcija spašavanja oni moraju nositi i zaštitne maske jer su i sami izloženi povećanom riziku od infekcije zbog neizbjegne fizičke blizine sa povrijedjenim ili unesrećenim licima. Pored toga, svi treba da se nadamo i da nam bolnice neće biti prepunjene inficiranim ili oboljelim, kako bi mogle da prime sve kojima je potrebna medicinska pomoć.

Mi, kao Evropska planinarska asocijacija, nismo jedini koji strahuju da će u vrijeme pandemije Covid 19 naše popularne planine i planinska područja biti preplavljeni izgleda ne samo planina-

rima, alpinistima, ljubiteljima prirode i radoznalim turistima. Zbog toga svima preporučujemo odlaska na manje popularna, manje posjećena i manje rizična odredišta.

Prisjetimo se da svaki naš odlazak u planinu ne mora obavezno biti kao neko takmičenje u postizanju što veće brzine, visine ili čak neki vid takmičenja sa samicim sobom.

Naučimo da uživamo u ljepoti tišine svih pa i manje (vizuelno) spektakularnih predjela.

Ne uz nemiravajmo i dopustimo predah, kako šumama tako divljim životinjama od našeg uz nemiravanja i prisustva u divljini, uopšte.

Pokušajmo da otkrijemo nove stvari u našem neposrednom okruženju koje će smanjiti emisiju CO₂ i sačuvati naše živce!

Koristimo na bezbjedan način javni prijevoz do odredišta za najbliže polaske u planine – korištenje voza ili autobusa manje će nas koštati, a izbjegći ćemo i probleme sa parkiranjem.

Tokom vožnje, sa drugim licima, obvezno koristimo zaštitnu masku koja sve vrijeme treba da pokriva usta i nos. Kada tokom vožnje slušamo muziku, držimo jezik za zubima, ne pjevajmo i ne pričajmo puno, jer i kad i koliko god pametno pričamo možemo i mi biti ti koji će dovesti do širenja virusa i inficiranja drugih.

Na kraju, pokušajmo da sve svoje brige ostavimo za sobom dok smo još, stvarno ili virtualno, podnožju planina i prepustimo naše misli da slobodno „lete“ i uživaju u ljepotama i čarima planina! To nas održava zdravima.

EUMA je krovna organizacija evropskih planinarskih i alpinističkih udruženja i nacionalnih asocijacija iz 25 zemalja koja predstavlja gotovo 3 miliona članova.

EUMA ima za cilj da uključi planinarenje u prioritete Evropske unije kao važan faktor za bolji kvalitet života, te da se potvrdi kao pouzdan partner u dijalogu sa institucijama EU.

EUMA se zalaže za slobodan i odgovoran pristup planinama, zalaže se za zaštitu životne sredine planinskih područja i izgradnju zajedničkog evropskog duha po kome planinarenje prevaziđa administrativne granice i poznate ljudske predrasude.

PLANINARSKI DOMOVI, KOLIBE, SKLONIŠTA...

Iz vodiča Via Dinarica (Sinjajevina, Bjelasica, Komovi, Visitor, Bogičevica)
Pavle Bandović

Ckara	N= 42° 56' 52"	E= 19° 30' 09"	PSK „Sinjavina“ – Mojkovac	tel: 067 888 866
Kutjevac	N= 42° 56' 32"	E= 19° 38' 30"	PSK „Džambas“ – Mojkovac	tel: 067 554 351
Vranjak	N= 42° 50' 41"	E= 19° 38' 58"	SPK „Bjelasica“ – Kolašin	tel: 067 289 435
Štavna (pl.kol.)	N= 42° 42' 24"	E= 19° 40' 43"	privatno – katun Vulića „Kobil do“, Andrijevica	
Mramorje (pl. kol.)	N= 42° 37' 24"	E= 19° 53' 00"	privatno – Plav	
Visitorsko jezero	N= 42° 37' 29"	E= 19° 52' 52"	pl.sklonište/ „Žižina koliba“, Plav (PD „Pobeda“ BG)	
Hridski krš (pl. skl.)	N= 42° 34' 43"	E= 29° 01' 17"	PSCG – planinarsko sklonište PK „Hrid“ – Plav	
“Babino polje	N=42° 36' 47"	E= 20° 02' 14"	PK Hrid - Plav	tel: 069 231 388
Sklonište Bogičevica	N= 42° 33' 46"	E= 20° 02' 47"	napuštena karaula /granična policija	

Planinski dom "Ckara" PSK Sinjavina

Planinarski dom „D.B. Džambas“ /katun Kutjevac

Planinarski dom „Bjelasica“ /katun Vranjak

Planinarski dom „ Hrid“ / Babino polje

Planinsko sklonište – Žižina koliba/ Mramorje –Visitor

Planinsko sklonište – V.Hrid/Krš Bogičevice

EKO KATUNI

Plavsko jezero	N= 42° 36' 17"	E= 19° 55' 25" > Plav
Štavna	N= 42° 42' 44"	E= 19° 40' 58" > Andrijevica
Trešnjevik	N= 42° 44' 11"	E= 19° 41' 03" > Andrijevica
Trešnjevik	N= 42° 44' 08"	E= 19° 41' 05" > Andrijevica
Vranjak	N= 42° 50' 51"	E= 19° 38' 47" > Kolašin

Eko kamp	tel: 067 672 - 683
Eko katun	tel: 067 380 - 532
Eko dom	tel: 067 400 - 361
Eko restoran	tel: 069 652 - 940
Eko katun	tel: 069 400 - 094

Eko katun Štavna / Komovi

Eko dom i katun / Trešnjevik

Eko katun Vranjak / Bjelasica

Kamp Lakeviews / Plavsko jezero

Eko pl. naselje „Hrid“ / Babino Polje

Poštovani,

Planinarske staze NM (transverzale) na CT-1 i Via Dinarica raspolažu smještajnim kapacitetima, uglavnom skromnim ali i dijelom reprezentativnim. Isto su nedovoljni posebno za strane korisnike i nerazvijenom strukturu. kao planinarski domovi. Neravnomjerno raspoređeni duž transverzalnih pravaca. Razvoj ove infrastrukture nije dovoljno podržana od strane lokalnih turističkih organizacija ni u projekte ruralnog – seoskog turizma. Nema dovoljno interesovanja niti sredstava da se urede planinske kolibe – sklonište na katunima, valorizuju i održavaju..

Urađeno je nekoliko odmorišta koje niko ne održava i nakon nekoliko godina su devastirana (na Bjelasici) Većina Planinarskih klubova nema kapaciteta za izgradnju sopstvenih domova i njihovo održivo funkcionisanje u sklopu turističke ponude.

Komisija za markaciju planinske staze i registar

*Srećna Nova
2021. godina*